

UDARAC

AKTIVIZAM UDRUGE **MoSt** U SPRJEČAVANJU NASILJA MEĐU MLADIMA

Đordana Barbarić

OVA PUBLIKACIJA JE ZAPIS O STRUČNOM, AKTIVISTIČKOM I VOLONTERSKOM ANGAŽMANU UDRUGE MoSt U PREVENCIJI RIZIČNOG PONAŠANJA MLADIH I SUZBIJANJU NASILJA MEĐU MLADIMA.

PUBLIKACIJA SADRŽI OPIS PROVEDENIH PROJEKATA U RAZDOBLJU OD 1999.-2019. GODINE, U PODRUČJU SUZBIJANJA NASILJA MEĐU MLADIMA, S POSEBNIM OSVRTOM NA „UDARAC“, PRVI MULTIMEDIJALNI PROJEKT, REALIZIRAN U PARTNERSTVU S KAZALIŠTEM PLAYDRAMA I STUDIOM PROFESIONALCI +.

U PUBLIKACIJI SE NALAZE REZULTATI I PODATCI IZ RAZLIČITIH ISTRAŽIVANJA O NASILJU MEĐU MLADIMA, PROMIŠLJANJA STRUČNJAKA KOJI SE OVOM PROBLEMATIKOM BAVE NA LOKALNOJ I NACIONALNOJ RAZINI, ALI I STAVOVI MLADIH ISKAZANI KROZ DEBATE, ANKETE, AKCIJE, KAMPANJE I KAZALIŠNE PREDSTAVE...

PUNA DVA DESETLJEĆA APOSTROFIRALI SMO AKTIVIZAM, METODU KOJOM JE VAŽNO „UDARATI“ JAVNOST, JER SE AKTIVIZMOM DRUŠTVENI PROBLEM PODIŽE NA LJESTVICI PRIORITETA I SVE U ZAJEDNICI POZIVA NA DJELOVANJE...

UDRUGA MoSt

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ	4
POJMOVNIK	6
ISTRAŽIVANJA O NASILJU MEĐU MLADIMA	9
Projekti udruge MoSt u prevenciji nasilja među mladima	18
PROJEKT UDARAC	
Prikaz projekta Udarac- primjer sudjelovanja više dionika u zajednici u suzbijanju nasilja među mladima	26
Predstava Udarac	28
Dokumentarna izložba	30
Izložba plakata na otvorenom	32
PREDAVANJA U OKVIRU JAVNIH TRIBINA I STRUČNOG SKUPA „UDARAC“	53
NASILJE NAŠE SVAKODNEVNO, prof.dr.sc.Mirjana Nazor	
ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE, Ana Pezo, prof	
DJECA – SVJEDOCI OBITELJSKOG NASILJA, mr.spec. Vedrana Ždero, prof. psihologije	
NASILJE, MLADI I MEDIJI: OD MORALNE PANIKE DO (I)RELEVANTNIH ZNANSTVENIH OTKRIĆA, doc.dr.sc. Krešimir Krolo, sociolog	
PRIVRŽENOST I NASILNA PONAŠANJA MLADIH, Prof.dr.sc. Gordana Buljan Flander	
GDJE SMO STIGLI? Vesna Dorotka, specijalistica kliničke psihologije	
IZ DNEVNIKA ŠKOLSKOG PSIHOLOGA, Nataša Kekez Vrgoč, prof.psihologije	
RIJEČ STRUKE - IZJAVE STRUČNJAKA U MEDIJIMA	63
RIJEČ MLADIH	64
ZA ONE KOJI ŽELE ZNATI VIŠE	67

Dordana Barbarić

AKTIVIZAM UDRUGE MoSt I DOPRINOS BORBI PROTIV NASILJA

Od 1999. godine do danas udruga MoSt provodi projekte koji potiču sudjelovanje više dionika/partnera/sudionika u zajednici na suzbijanju nasilja među mladima s onim resursima, znanjem, vještinama, utjecajem, metodama koje svaki dionik posjeduje, razvija i ima ulogu u društvu.

Kroz angažirane kazališne predstave, izložbe, debate, tribine, stručne skupove, konferencije, video produkcijom, kampanjama putem društvenih mreža, edukacijama socijalnih vještina i medijacije, radionicama nenasilnog rješavanja sukoba... sve ove godine upozoravali smo javnost kako je nasilje među mladima u porastu i kako veliku odgovornost za to imaju i odrasli, cjelokupno društvo.

Na neke druge činjenice i pitanja kako iznaći rješenje, što nam je raditi, kako odgovoriti svakodnevno na potrebe djece i mladih pokušali smo povezivanjem i uključivanjem stručnjaka, škola, roditelja, roditeljskih vijeća, osoba iz javnog života, mladih i posebice mladih u riziku te organiziranjem svakodnevnog stručnog savjetodavnog rada i podrške pojedincu i obitelji.

Udruga MoSt je 2009. godine u partnerstvu s Kazalištem PlayDrama i studiom Profesionalci + osmislila multimedijalni projekt „Udarac“ koji se realizirao kroz više različitih javnih događanja (kazališna predstava, dokumentarna izložba o nasilju, izložba angažiranog plakata, javne tribine s gostima stručnjacima, stručni skup, debate, „razgovori s povodom“ u školama) što je postao model prema kojem su se realizirali i drugi zajednički projekti.

MoSt i PlayDrama su proteklo desetljeće, kroz projekte „Idealima protiv nasilja“ i „Govorim, činim, podržavam, zagovaram, živim nenasilje“, povezali i uključili

stručnjake, roditelje, mlade i umjetnike na seriju događanja s ciljem progovaranja o nasilju i načinima sprječavanja. Kazalište PlayDrama je bio važan suradnik i partner jer oni su više od umjetničke organizacije, oni su društveno angažirani pojedinci koji kroz predstave progovaraju o vremenu u kojem živimo, uključuju polaznike dramskog studija i glumce na promišljanje, kreiranje predstava, video klipova ili debata i time, s dubokom unutarnjom motivacijom, aktivno kreiraju događanja koja su podjednako u domeni kulture kao i u domeni socijalne skrbi, zdravlja, obrazovanja...

Kroz navedene projekte promicale su se strateške smjernice i vrijednosti utemeljene i u svim važnim nacionalnim dokumentima kojima su u fokusu djeca, mladi, prevencija i suzbijanje rizičnih ponašanja. U suzbijanju nasilja među mladima MoSt je surađivao s brojnim institucijama i ustanovama, velikim brojem škola u gradu Splitu i Županiji splitsko-dalmatinskoj, posebice Školom likovnih umjetnosti iz Splita, organizacijama civilnog društva na lokalnoj i nacionalnoj razini, Ženskim đaćkim domom u Splitu, Gradskim kazalištem lutaka, Gradskim kazalištem mladih, stručnjacima u institucijama socijalne skrbi, zdravlja, policije i pravosuđa... a zadnjih godina uključujemo se s Centrom za Edukaciju i Prevenciju Nasilja i u nacionalnu kampanju #NasiljePrestajeOvdje povodom Dana ružičastih majica - nacionalnog dana borbe protiv vršnjačkog nasilja.

Elvis Bošnjak

DESET GODINA NAKON UDARCA

Prisjećanje mi nikad nije osobito išlo od ruke. Nekako, sa svakom novom godinom svog života imam osjećaj da napuštam nekog sebe. I tako sam od otvaranja kazališta PlayDrama i projekta Udarac s Udrugom Most napustio sebe već deset puta. Ja mogu nabrajati događaje, prisjećati se toga kako je jedna ideja vodila drugoj, nevjerojatnog truda koji je uložen u projekt, sumanute vjere koja je pokretala taj trud i hranila iluziju da radimo nešto što može promijeniti naš svijet, ali ne mogu prepričati svoje osjećaje vezane za to, ne zato što ih nemam, već stoga što su se oni iz riječi pretvorili u nešto drugo, u nekakvu svjetlosnu brazdu urezanu u području mašte. Za mene ti događaji više ne pripadaju stvarnosti, oni su više niz mogućnosti koje mi pružaju izbor da ih slažem na određen način, da ih ponovno izmišljam, da ponovno izmišljam sve te ljude, a pomalo i samoga sebe. Uvijek sam se osjećao jako malen u susretu s djelatnicima Udruge Most, zato što u njima nisam nikad vidio samo profesionalce s kojima na nečemu surađujem ili ljude koji mi prilaze, smiješe mi se, stižu mi ruku. Oni su za mene bili uvijek više junaci neke bajke, nekog fantastičnog romana u kojem treba pobijediti zlog čarobnjaka ili neku drugu nesreću. Vidio sam u njima Petra Pana, Zvončicu, Froda, Robin Hooda, Luke Skywalkerera, Djevojčicu sa žigicama i Malu sirenu... i sve one likove koje sam gutao tim nekim unutarnjim očima i koji mi se i danas čine puno stvarnijim od prvih ljudi, ili barem poželjnijim. Oni su za mene uvijek bili ljudi koji dolaze iz nekog područja mašte, desetominutni san da mogu letjeti s njima, činiti čudesne stvari, i onda, kad otvorim oči, shvatim da oni lete dalje a ja ipak idem sasvim ljudskim korakom. Ja znam da je njihov trud stvaran, svakodnevno, sazdan od muke i daleko od moje romantične predodžbe, no ne gura li Sizif, najljudskiji od svih junaka, svoj kamen svaki dan, ne leti li Superman uvijek iznad naših glava?

Ono što oni nude, društvu, pojedincima, potrebitima i onima koji sve to samo promatraju, je bajka, u koju je nužno vjerovati da bi se moglo živjeti, da negdje netko ima napitak koji će nas učiniti malima da prođemo kroz neku pukotinu, ili velikima da možemo preskočiti zid. Teško je danas biti junak takve bajke, jer začarane šume su mračnije i zvjerinjak je krvoločniji, oštrij su zubi, ne stanu sve strahote u slikovnicu, i bajke ne donose profita, čupa ih se s polica... Srećom, dovoljno dugo bivamo djetetom i jednom kad odrastemo ne napustimo baš sve dječje stvari, još uvijek sa sobom nosimo nadu da ovaj svijet može biti bolji, ako ne za nas onda za našu djecu. Ovi ljudi nose tu nadu u njenom najčišćem obliku, jer iako je svaki čovjek svijet za sebe, bez drugih nismo Svijet, samo s drugima smo Svijet... Ovi ljudi to znaju, oni ne žive s drugima, oni žive druge. Oni su tihi junaci oduvijek zapostavljenog čovječstva, Svijeta koji tuđu nesreću s empatijom gleda samo iz fotelje, s daljinskim upravljačem u ruci, kako bi se mogao prebaciti program ako stvar prijeđe granicu dobrog ukusa, jer, inače, ta stvar uživo neugodna je za promatranje. Počašćen sam što ih poznajem i što su meni i svim kolegama iz PlayDrame pružili priliku da budemo bar epizodna lica na putu koji nema točke dolaska, na putu koji nudi samo putovanje, koje će trajati koliko i ljudska potreba da u svojoj nevolji primi nečiju ruku.

POJMOVNIK

NASILJE MEĐU VRŠNJACIMA (ENG. BULLYING):

Učenik je zlostavljan ili viktimiziran kada je opetovano i trajno izložen negativnim postupcima od strane jednoga ili više učenika. (Olweus, 1998.)

Nasilje je svjesna okrutnost usmjerena prema drugima s ciljem stjecanja moći i to nanošenjem psihičke, odnosno fizičke boli.

OBLICI NASILJA MEĐU DJECOM

Nasilje među djecom može biti izravno i neizravno.

Izravno nasilje uključuje: ruganje, ponižavanje, vrijeđanje, kritiziranje, naređivanje i zahtjevanje podređenosti, naguravanje, udaranje...

Neizravno nasilje uključuje: namjerno isključivanje iz grupnih aktivnosti, ogovaranje...

FIZIČKO NASILJE

najuočljiviji oblik koji podrazumijeva negativne postupke koje neko dijete vrši nad drugim primjenom fizičke sile (udaranje, čupanje, guranje, štipanje i sl.).

VERBALNO NASILJE

najčešće prati fizičko i podrazumijeva vrijeđanje, širenje glasina, stalno zadirkivanje, ismijavanje i sl.

U navedenim oblicima nasilja mogu se izdvojiti četiri podvrste:

Emocionalno nasilje uključuje namjerno isključivanje žrtve iz zajedničkih aktivnosti razreda ili dječje grupe te ignoriranje.

Seksualno nasilje se odnosi na neželjeni fizički kontakt i uvredljive komentare.

Kulturalno nasilje podrazumijeva vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj ili rasnoj osnovi.

Ekonomsko nasilje uključuje krađu i iznuđivanje novca, ili stvari. *Emocionalno nasilje, poput ismijavanja i isključivanja, češći je oblik nasilja među djecom od fizičkog nasilja, taj oblik nasilja je i teže dokazati, a time i teže ga riješiti.*

SUVREMENI OBLICI NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA

NASILJE PUTEM INTERNETA

Putem interneta djeca su izložena uznemirujućim, agresivnim ili nepristojnim e-mail porukama i blogovima, direktnoj komunikaciji s osobom koja traži neprimjerene odnose, neprimjerenim seksualnim sadržajima...Zbog prečestog i dugotrajnog korištenja kompjutera, interneta i sl. djeca mogu biti i pretjerano izolirana.

NASILJE MOBITELOM

Ovaj oblik nasilja uključuje bilo kakav oblik poruke zbog koje se osoba osjeća neugodno ili joj se na taj način prijete – može biti tekstualna, video poruka, fotografija, poziv – odnosno, bilo kakva višestruko slana poruka kojoj je cilj uvrijediti, zaprijetiti, nanijeti bilo kakvu štetu vlasniku mobilnog telefona.

OSNOVNI ELEMENTI BULLYINGA

(prema Olweus, 1998):

• **Negativan postupak** je namjerno nanošenje ozljeda drugoj osobi. Mogu biti fizički i verbalni. Fizičko nasilje je kada netko udara, gura ili sputava drugoga tjelesnim dodirima, dok verbalno uključuje izrugivanje, zadirkivanje, ali i prijete. Ponekad se negativni postupci pojavljuju i bez uporabe riječi ili tjelesnog dodira - primjerice u obliku društvene izolacije, krevljenjem, nepristojnim kretnjama ili odbijanjem da se udovolji željama druge osobe.

• **Opetovano i trajno** - Da bi se neki negativan postupak smatrao nasiljem mora se ponavljati i biti trajan. Ovaj uvjet je postavljen u definiciju nasilja kako bi se iz pojave nasilja u školi isključili povremeni beznačajni sukobi između učenika, poput zadirkivanja, a koji su sastavni dio igre i relativno su prijateljske naravi.

• **Asimetričan odnos snaga** - Termin nasilništvo rabi se samo ako između učenika postoji nesrazmjer snaga. Stvarni i/ili percipirani nesrazmjer snaga može se javiti u situacijama izravnog nasilništva ako je učenik (žrtva) zaista fizički slabiji u odnosu na učenika (zlostavljača), ako žrtva sebe doživljava fizički ili mentalno slabijom, ako postoji brojčani nesrazmjer između žrtve i zlostavljača. U situacijama neizravnog nasilništva nesrazmjer snaga može se javiti u slučaju izolacije učenika iz grupe, širenju glasina i tome slično.

PONAŠANJA KOJA MOGU UKAZIVATI DA SU DJECA ŽRTVE VRŠNJAČKOG NASILJA:

- uplašeni su na putu do ili iz škole;
- mijenjaju uobičajeni put do škole;
- mole da ih se vozi u školu;
- ne žele ići u školu ili imaju strah od škole;
- osjećaju se bolesno ujutro;
- loše izvršavaju školske obveze;
- dolaze kući s poderanom odjećom ili knjigama;
- dolaze kući gladni (ako im netko otima novac za užinu);
- postaju povučeni, imaju manjak samopouzdanja;
- postaju uznemireni i tjeskobni, prestaju jesti;
- prijete ili pokušavaju počinuti samoubojstvo;
- plaču prije spavanja, imaju noćne more;
- gube svoje stvari;
- traže dodatni novac ili počinju krasti (da isplate nasilnika);
- kontinuirano gube «džeparac»;
- odbijaju govoriti što se događa;
- imaju neobjašnjive modrice, ogrebotine;
- počinju napadati drugu djecu ili braću;
- postaju agresivni i nervozni;
- daju neuvjerljive isprike za sve navedeno.

KARAKTERISTIKE NAPADAČA I ŽRTVE

Napadači su najčešće samosvjesni, nisu tjeskobni, imaju želju za dominacijom i kontrolom drugih. Neočekivano, lako se uvrijede i skloni su osjećaju agresije prema sebi čak i kad nije prisutna. Većina muških napadača fizički su dobro razvijeni i jaki. No nedostatak fizičke snage može se nadoknaditi inteligencijom povezanoj s okrutnošću. Napadači ne moraju nužno biti uključeni u akciju, mogu biti organizatori grupe. Obično ne vole školu i nisu se na nju prilagodili, imaju lošu kontrolu impulsa, neosjetljivi su na osjećaje drugih ljudi.

Žrtva može biti bilo koje dijete, ali skupinu najrizičnijih čini novo dijete u razredu, nadareno dijete, mirno i ljubazno dijete, dijete koje ima dobar odnos s učiteljem, dijete nižeg socioekonomskog statusa, dijete iz druge etničke skupine i hendikepirano dijete. Tipična žrtva je mirna, sramežljiva, senzitivna, niskog samopouzdanja. Može biti osamljeno dijete, odnosno ono koje teško sklapa prijateljstva i ne pokazuje ljutnju. Iako većina žrtava ne potiče agresiju, neka djeca mogu biti verbalno agresivna prema fizički jačima i starijima od sebe. No najčešće su niži i fizički slabiji, osjetljivi i mirni.

ŠTO JE TO ŠTO NAVODI NEKU OSOBU DA NAPADNE POVRIJEDI ILI ČAK UBIJE DRUGU OSOBU?

ZAŠTO LJUDI POSTUPAJU S DRUGIMA NA NAČIN KAKO SIGURNO NE BI HTJELI DA SE POSTUPA S NJIMA SAMIMA?

Agresivno ponašanje, bilo između pojedinaca, bilo između grupa, kao i ostali oblici društvenog ponašanja, regulirano je društveno prihvaćenim i situacijski relevantnim normama. Gledajući na uzroke agresivnosti, moramo se dakle koncentrirati, ne na uvjete koje podižu energiju individualnih nagona ili smanjuju razumsku kontrolu ponašanja, nego trebamo obratiti pažnju na uvjete (u krajnjem slučaju sa stajališta počinitelja), koji pomažu da namjerno povrjeđivanje druge osobe izgleda kao situacijski primjereno i opravdano.

Hipoteza frustracija-agresija

Osoba nije motivirana na agresivno ponašanje urođenim porivima, već porivom izazvanim frustracijom (npr. frustracija zbog nemogućnosti postizanja cilja, uznemirenosti kao posljedica odbačenosti, inferiornosti, potištenosti...). Kao posljedica frustracije dolazi do agresivnog ponašanja.

Agresija kao naučeno ponašanje

Agresivno ponašanje može se naučiti tzv. instrumentalnim uvjetovanjem i/ili modeliranjem.

Instrumentalno uvjetovanje podrazumijeva čestinu kojim se pojavljuje neko specifično ponašanje s obzirom na posljedice tog ponašanja. Ponašanje će se ponavljati ako je praćeno pozitivnim posljedicama ili ne, ako je praćeno negativnim posljedicama.

Modeliranje se odnosi na tendenciju pojedinca da stječe nova ponašanja opažanjem tog ponašanja i njegovih posljedica kod drugih.

Spremnost da se ovo ponašanje zaista i upotrijebi raste ako se ono vidi kao korisno sredstvo da se okonča neka situacija koja je bilo fizički, bilo psihički, averzivna i za koju se odgovornom smatra druga osoba. Pod ovim uvjetima, postoji uvjerenje kod osobe da je uporaba agresivnih sredstava društveno prihvatljiva i normativno primjerena, osobito ako agresija ima oblik osвете ili reakcije.

Međugrupna agresija i kolektivno nasilje

Ljudi uključeni u kolektivno nasilje ponašaju se na način na koji se, kao pojedinci, ne bi usudili pomisliti. Eksperimentalna istraživanja potvrđuju dojmove stečene svakodnevnim promatranjem: pojedinci u grupama pokazuju agresivnije ponašanje nego kad djeluju kao pojedinci. Čini se da grupna situacija uzrokuje eksplozivnije izljeve agresije, a oni koji su u grupi spremniji su na sebe preuzeti teže posljedice. Pojedinci u grupama ili masi ponašaju se iracionalnije, impulzivnije i manje u skladu s normama nego kada su sami. Pretpostavka je da dolazi do deindividuacije koja se odnosi na posebna stanja pojedinca u kojima je oslabljena kontrola vlastitog ponašanja, a manje se brine o normativnim standardima, vlastitom ugledu i kasnijim posljedicama vlastitog ponašanja. Različiti čimbenici pridonose deindividuaciji, kao što su anonimnost, difuzija odgovornosti, prisutnost grupe... Kada pojedinci postanu deindividualizirani, predviđa se da će uobičajene inhibicije biti smanjene, a impulzivno ponašanje, kao što su nasilje i vandalizam, postaje vjerojatno.

ISTRAŽIVANJA O NASILJU MEĐU DJECOM I MLADIMA

Udruga MoSt dugi niz godina djelujući na području prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladih prati sva recentna istraživanja na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini.

Izdvajamo podatke i zaključke istraživanja koja su kroz protekla desetljeća bila polazna točka za osmišljavanje projekata i iskoraka koje možemo napraviti u cilju jačanja zaštitnih čimbenika pojedinca, obitelji i zajednice.

- Kvaliteta odnosa i povezanosti članova iz koje dolaze djeca uključena u nasilno ponašanje također je narušena. Općenito, nasilna djeca dolaze iz obitelji koje su manje kohezivne i u kojima su roditelji slabo uključeni u djetetove aktivnosti, posebice majke (**Berdondini i Smith, 1996.**)

- U obiteljima nasilne djece postoje problemi u komunikaciji roditelja i djece (Nansel i sur., 2001.) koji se očituju u nedovoljnom komuniciranju ili pak njezinoj poremećenoj kvaliteti. Roditelji djece koja su nasilna uglavnom nameću svoju moć i mišljenje bez obrazloženja što je posebice problematično kada komuniciraju s djetetom o rizičnim i problematičnim ponašanjima (**Berthold i Hoover, 2000.**)

- Istraživanja su pokazala da i počinitelji nasilja-žrtve također imaju deficit u vještinama rješavanja problema, čak i veći od počinitelja nasilja (Cassidy i Taylor, 2005.). Počinitelji nasilja i počinitelji nasilja-žrtve, kada se nalaze izloženi stresnoj situaciji, koriste destruktivne strategije rješavanja problema (**Stevens, De Bourdeaudhuij i Van Oost, 2002.**).

- U obiteljima nasilne djece prevladava negativna emocionalna klima, a posebice nedostatak empatije i modela za osjećajno ophođenje s drugima (Olweus, 1994.), kao i roditeljske emocionalne socijalne podrške (**Demaray i Malecki, 2003.**)

- Istraživanja su pokazala kako počiniteljima vršnjačkog nasilja nedostaje empatije, ali se povezanost između nedostatka empatije i nasilja među djecom razlikuje u dječaka i djevojčica (**Espelage, Mebane i Swearer, 2004.**).

- Od strukturalnih čimbenika jednoroditeljske se obitelji ističu kao rizični čimbenik za nasilno ponašanje. Nasilna djeca češće nemaju oca ili je on odsutan, a upravo se nedostatak oca za dječake pokazao rizičnim činiteljem za razvoj nasilničkog ponašanja (**Espelage, Bosworth i Simon, 2000.**), dok život u dvoroditeljskoj obitelji može biti zaštitni faktor protiv nasilničkog ponašanja (**Spriggs i sur., 2007.**).

- Značajan čimbenik je i kvaliteta odnosa među roditeljima. Naime, u obiteljima nasilne djece majke su češće izolirane i permisivne, dok očevi imaju puno veću moć u obitelji od njih (**Curtner-Smith, 2000.**). Iz sličnih obitelji dolaze i počinitelji nasilja koji su ujedno i žrtve jer neka istraživanja pokazuju kako oni češće imaju majke koje pokazuju ljutnju te nemaju autoritet u obitelji (**Stassen Berger, 2007.**).

- Vršnjačko nasilničko ponašanje zabrinjavajuća je pojava među djecom i predstavlja značajan društveni problem jer ga prema istraživanjima vrši oko 3 do 27%, a trpi oko 9 do 32% školske djece (**Stassen Berger, 2007.; Sušac, Rimac i Ajduković, 2012.**)

- Tijekom osnovnoškolske dobi dolazi do porasta nasilničkog ponašanja te je ono najučestalije kod djece u završnim razredima osnovne i nižim razredima srednje škole, dok poslije toga slijedi pad. Vrhunac vršnjačkog nasilja, posebice relacijskog, zabilježen je u dobi od 14-15 godina (**MurrayHarvey, Slee i Taki, 2010.; Sušac, Rimac i Ajduković, 2012.**)

- Porast nasilnosti u višim razredima osnovne škole kao i u početnim razredima srednje škole objašnjava se

pokušajem djece, a posebice dječaka, da putem nasilja uspostave dominantni status u grupi (**Pellegrini i Long, 2002.; Vejmelka, 2012.**)

- Utvrđivanje pojavnosti nasilništva unutar i izvan školskog okruženja provedlo se u studenom 2012. godine, primjenom upitnika o školskom nasilju "UŠN 2003" (autora: Buljan Flander, Štimac, Karlović) u 16 gradova Splitsko-dalmatinske županije. Pokazalo se kako je gotovo 60% učenika bilo izloženo nasilju, a oko 36% ih je bilo nasilno prema drugome. Svakodnevno je nekom od oblika nasilja bilo izloženo 8,5%. Najučestaliji oblici nasilja kojima su djeca bila izložena su: ogovaranje, vrijeđanje, udaranje/guranje te socijalna izoliranost. Manje učestali oblici nasilja su bili: krađa, iznuda novca, tučnjava, prijetnje te neugodno dodirivanje. Do 3,4% učenika se svakodnevno nasilno ponašala prema drugima, a najučestaliji oblici nasilja su bili: udaranje/guranje, ogovaranje, vrijeđanje. Kada djeca traže pomoć, najčešće su se povjeravala svojim roditeljima, prijateljima, a rjeđe učiteljima.

- U sklopu međunarodnog projekta EU Kids Online koji okuplja 33 europske zemlje, u Hrvatskoj je **2017.** provedeno prvo nacionalno komparativno istraživanje o medijskim navikama i sigurnosti djece na internetu, u kojem je sudjelovalo preko tisuću djece i mladih u dobi od 9 do 17 godina zajedno s roditeljima a provedli su ga EU Kids Online, predvođeni Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK), Agencijom za elektroničke medije i Hrvatskim Telekomom.

Najkorištenija društvena mreža među djecom u Hrvatskoj je Facebook – koristi ga 24% djece u dobi od devet do 11 godina (iako je minimalna dob za otvaranje profila na Facebooku 13 godina), zatim 45% djece u dobi od 12 do 14 godina i 59% od 15 do 17 godina. Na drugom mjestu nalazi se Instagram, koji koristi oko 40% djece i mladih od 12 do 17 godina, a najmlađa dobna skupina ga koristi znatno rjeđe (8%). Istraživanje je pokazalo da

se također dosta koriste aplikacije Viber i WhatsApp (12% u skupini od devet do 12 godina, i 23-24% u starijim dobnim skupinama – za obje aplikacije). YouTube je, kao i u svijetu, popularan kod djece u Hrvatskoj, posebno kod osnovnoškolaca – posjećuje ga 46% djece od 9 do 14 godina te 39% mladih od 15 do 17 godina.

Istraživanje je pokazalo kako djeca u Hrvatskoj internetu najčešće pristupaju preko pametnih telefona (93%) i računala/laptopa (83%), zatim preko tableta (37%) i igračih konzola (26%). Gotovo polovica djece u dobi od devet do 11 godina, 2/3 djece djece u dobi od 12 do 14 godina te 3/4 djece u dobi od 15 do 17 godina internetu može pristupiti uvijek kada želi ili treba, često bez ikakve kontrole.

Ocjenjujući razinu svoje zabrinutosti za privatnost na internetu, samo je 24% djece u dobi od devet do 11 godina, 29% u dobi 12 do 14 godina i 32% od 15 do 17 godina odgovorilo da je u potpunosti ili uglavnom zabrinuto.

Više od pola djece u dobi od 9 do 17 godina primilo je povređujuću ili neprimjerenu poruku – najviše njih u dobi od 15 do 17 godina (72%). Više od 1/10 svih ispitanika bilo je zastrašivano na internetu, a gotovo 2/3 djece vidjelo je neželjene seksualne sadržaje (fotografije ili film gole osobe). Iako im nije bila namjera vidjeti ih, s takvim sadržajima susrelo se 3/4 djece u dobi od devet do 11 godina, više od 2/3 djece u dobi od 12 do 14 godina te gotovo 2/3 djece u dobi od 15 do 17 godina. No čini se da djeca zbog toga nisu zabrinuta, nego podrazumijevaju sve te rizike.

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba 2003. godine provela je istraživanje u 25 osnovnih škola u 13 hrvatskih gradova u čemu je sudjelovalo 3983-oje učenika od 4. do 8. razreda OŠ (1946 dječaka i 2037 djevojčica).

PREVALENCIJA DOŽIVLJENOG I POČINJENOG NASILJA

Prema rezultatima istraživanja, **35%** učenika je svakodnevno ili gotovo svakodnevno uključeno u probleme nasilja u hrvatskim osnovnim školama od čega je **19%** njih u ulozi pasivnih žrtava, **8%** u ulozi provokativnih žrtava te **8%** u ulozi nasilnika.

Doživljeno nasilje

Svako četvrto dijete, **27%** ispitanih učenika doživljava barem jedan od oblika nasilja u školi skoro svakodnevno, pri čemu:

19% djece su pasivne žrtve (samo doživljavaju nasilje);
8% djece su "provokativne žrtve" (doživljavaju nasilje, ali ga i čine);
16% djece svakodnevno nasilno prema drugoj djeci (**33%** dječaka i **17%** djevojčica nasilno prema drugima).

Doživljeno nasilje u odnosu na školski uspjeh

U prosjeku je školski uspjeh djece koja su češće žrtve i koja češće čine nasilje - lošiji.

54% djece koja su prošla s nedovoljnim uspjehom doživjelo je nasilje (verbalno i/ili tjelesno);
50% koja su prošla s dovoljnim;
41% djece koja su prošla s dobrim;
34% djece koja su prošla s vrlo dobrim;
29% djece koja su prošla s odličnim uspjehom.

Osjećaj sigurnosti u školi

6% djece se osjeća loše u školi;
20% ni dobro ni loše;
3% djece u školi se osjeća odbačeno;

9% ni prihvaćeno ni odbačeno.

Osjećaj sigurnosti u pojedinim dijelovima škole:

12% djece se osjeća nesigurno u WC-u;
11% na putu iz/do škole;
9% na školskom hodniku;
8% na školskom igralištu;
5% u dvorani za tjelesni;
4% u učionici;
3% u blagovaonici.

Istraživanje je pokazalo da je osjećaj sigurnosti znatno povezan i sa doživljenim i sa počinjenim nasiljem (djeca koja češće doživljavaju i čine nasilje, osjećaju se općenito nesigurnije u školi):

Oblici doživljenog nasilja

9% djece netko vrijeđa na ružan način svakodnevno (**61%** ponekad);
13% djece doživljava da im netko govori ružne riječi svakodnevno (**63%** ponekad);
25% njih doživljava da im netko prijeti da će im nešto ružno napraviti ponekad ili svakodnevno;
11% djece netko udari ili gurne svakodnevno (**56%** ponekad);
19% njih netko je ozlijedio;
7% djece je netko jako istukao;
24% djece netko je namjerno uništio ili izgubio stvari (ponekad ili svakodnevno);
8% djece doživljava da netko traži njihov novac na silu ponekad ili svakodnevno;
33% djece isključuju iz igre i ne obraćaju pažnju na njih ponekad ili svakodnevno;
9% njih doživljava da netko drugima govori ružno o njima svakodnevno (a **57%** ponekad);
10% njih je netko dodirivao na neugodan način.

Iz kojeg su razreda nasilnici

37% slučajeva to dijete iz istog razreda;
16% slučajeva dijete iz viših razreda;
11% slučajeva je to dijete iste generacije ali iz drugog razreda;
3% slučajeva je dijete iz nižeg razreda.

TRAŽENJE POMOĆI

Što djeca naprave kad dožive nasilje u školi

47% djece koja su doživjela nasilje nasilniku kažu da prestane;

25% ga/ju udare;

24% kaže prijatelju/prijateljici;

22% kaže nekom odraslom;

13% se potuče;

18% ništa ne napravi;

8% pobjegne.

Kad dožive nasilje, dio djece reagira tako da ne ide u školu neko vrijeme. Npr., ona koja doživljavaju verbalno nasilje, u **2-4 %** slučajeva ne idu u školu, ona koja dožive dodirivanje po tijelu u 5% slučajeva, a od onih koja dožive da ih netko jako istuče, koju je netko ozlijedio ili im uništio stvari čak između **6-13%**.

S kim razgovaraju

39% djece razgovaralo s roditeljima;

38% razgovaralo s prijateljem/prijateljicom;

14% nije ni sa kim razgovaralo;

13% djece je razgovaralo s bratom/sestrom;

11% je razgovaralo s nastavnikom.

Tko je pokušao pomoći

U **40%** slučajeva je pomogao prijatelj;

u **39%** roditelj;

u **14%** je pokušao pomoći nastavnik;

u **13%** brat ili sestra;

u **10%** nitko nije pokušao pomoći. 18 19

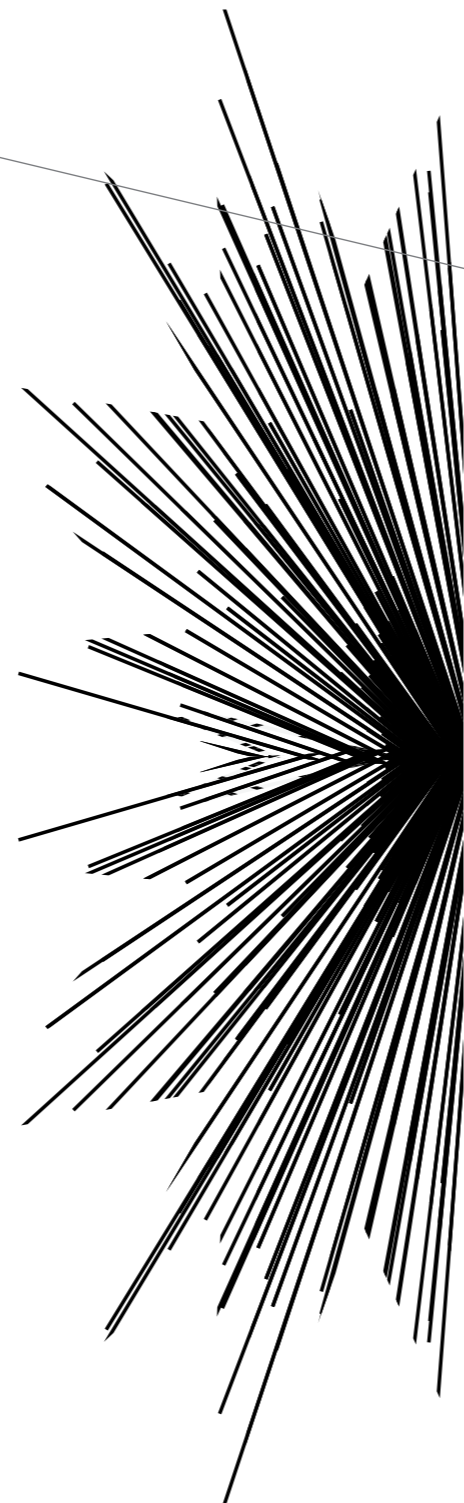
Što se dogodilo kada se dijete nekome obratilo za pomoć?

U **26%** slučajeva se više nije događalo;

u **24%** se manje događalo;

u **11%** se ništa nije promijenilo;

u **4%** je bilo još gore.

ISTRAŽIVANJA O NASILJU U ADOLESCENTSKIM VEZAMA

ISTRAŽIVANJE UDRUGE CESI 2004.GODINE

U Republici Hrvatskoj, problem nasilja u adolescentskim vezama nije bio predmetom društvenih istraživanja. Udruga CESI je 2004. godine provela istraživanje u kojem sudjelovalo 612 učenika srednjih škola u RH, od čega **41%** mladića i **59%** djevojaka u dobi od 16 do 19 godina.

Rezultati istraživanja:

- **60%** mladih ljudi izjavljuju da su doživjeli neki oblik nasilja u vezi;
- **43%** mladih izjavljuje da su koristili neki oblik nasilnog ponašanja u vezi;
- **87%** djevojaka i **57%** mladića smatra da je nasilje u vezama ozbiljan problem.

Spolne / rodne uloge

- **57%** mladića i **42%** djevojaka smatra da su žene odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućanskih poslova;
- **21%** mladića i **3%** djevojaka izjavljuje da se od djevojke očekuje da pristane na seks s dečkom koji je potrošio poprilično novca tijekom zajedničkog izlaska;
- **28%** mladića i **8%** djevojaka vjeruje da žene kada kažu NE misle DA;
- **51%** mladića i **31%** djevojaka smatra da žena treba paziti da ne izaziva muškarca.

Emocionalno nasilje

- **48%** mladih doživjelo je da se njihov dečko/ djevojka ponaša ljubomorno i posesivno;

• **17%** mladih doživjelo je da njihov/a partner/ica traži od njih opravdanja za sve što rade, kamo idu i s kim se susreću;

• **17%** mladih pristaju na nešto samo zato što im je neugodno ili ih je strah reći ne.

Fizičko nasilje

- **15%** mladića i **4%** djevojaka smatra da je prihvatljivo da dečko udari djevojku ako ga je ona prevarila;
- **26%** mladića i **13%** djevojaka ne smatra šamaranje nasilnim ponašanjem;
- **23%** mladića i **7%** djevojaka smatra da je za neke osobe dobro da ih partner/partnerica ponekad udari.

Seksualno nasilje

- **25%** mladića i **12%** djevojaka ne smatra prisiljavanje na seksualne odnose nasilnim ponašanjem;
- Svaki četvrti mladić očekuje da djevojka pristane na seksualni odnos, ako je tijekom zajedničkog izlaska potrošio dosta novca na nju;
- **6%** mladića izjavljuje da prisiljava svoju partnericu na seksualni odnos.

ISTRAŽIVANJE UDRUGE CESI 2007. GODINE

U istraživanju je sudjelovalo 1014 učenica i učenika trećih i četvrtih razreda iz 42 srednje škole u Republici Hrvatskoj. Cilj istraživanja u 2007. godini bio je dobiti uvide u učestalost, oblike, razloge i posljedice nasilja u adolescentskim vezama, te istražiti moguće faktore rizika doživljavanja i činjenja nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi. U ovom istraživanju bilo je važno razumijevanje potreba i problema mladih vezanih uz pitanja nasilja u vezama, te kreiranje što kvalitetnijih edukacijsko-preventivnih programa.

Rezultati istraživanja:

- Velika većina mladih u dobi od 16 do 19 godina smatra kako je nasilje u vezama ozbiljan problem u adolescentskoj populaciji.

- Otprilike trećina mladih druži se u grupi u kojoj se nalaze i osobe u nasilnoj vezi, a svaka peta mlada osoba izjavila je da direktno poznaje neku/nekoga u nasilnoj vezi.

- Više od dvije trećine mladih izjavilo je kako je doživjelo da se osoba s kojom su u vezi prema njima nasilno ponašala.

- Nešto manje od polovice ispitanika/ca je u vezi koristilo barem jedno agresivno ponašanje prema partneru/ici.

- Najprisutnija nasilna ponašanja kojima se nastoji dominirati i kontrolirati osobu u vezi su: izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola, optuživanje i emocionalne ucjene. Seksualno nasilje i fizička agresija u vezama mladih prisutni su u manjem obimu. Indikativno je da baš takve oblike ponašanja mladi u velikoj mjeri ne prepoznaju kao nasilje, dok se za neke mlade to odnosi i na neprepoznavanje oblika seksualnog i fizičkog nasilja.

Neosviještenost i neprepoznavanje nasilja, kao i mišljenje da su određeni oblici nasilnog ponašanja 'normalni' dio svake veze, može dovesti da toga da mladi i dalje toleriraju rizične, nasilne veze i da ne nalaze dovoljan razlog za prekid.

Dok je ljubomora najčešće prepoznati razlog za nasilje u vezama mladih, istovremeno veliki broj adolescenata/ica smatra da je ljubomorno ponašanje način pokazivanja ljubavi, a ne oblik kontrole i dominacije u vezi.

- Gotovo polovica mladih izjavljuje kako je nasilje u vezi uzajamno, tj. da su i doživjeli neki oblik nasilja u vezi, ali da su također i sami bili nasilni prema partneru/ici.

- Djevojke su, u odnosu na mladiće, značajnije sklonije i doživljavati i činiti emocionalne/psihološke oblike zlostavljanja, dok mladići značajnije više koriste oblike seksualnog zlostavljanja prema osobi s kojom su u vezi.

- Mladići značajnije više zastupaju tradicionalne i seksističke stavove o rodnim ulogama, kao i stavove koji opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama, te su značajnije skloniji ne prepoznavati određena ponašanja kao zlostavljanje.

- Doživljeno nasilno ponašanje u vezi kod djevojaka u znatno većoj mjeri rezultira osjećajima povrijeđenosti, tuge, nesigurnosti, nelagode, straha, srama i krivnje.

- Mladići u znatno većoj mjeri, nakon doživljenog zlostavljanja u vezi ostaju neuznemireni, ravnodušni, te izjavljuju da im je nasilna situacija bila smiješna...

Strah, sram, neosviještenost, nepovjerenje, te nedostatak relevantnih informacija i resursa, razlozi su zbog kojih mladi problem nasilja u vezi uglavnom nastoje riješiti sami, oslanjajući se na vlastite sposobnosti i vještine za eventualni prekid takve veze, te se najčešće ne odlučuju prijaviti nasilje nekoj odrasloj osobi, kao niti potražiti pomoć i savjete izvan grupe bliskih prijatelja/ica.

S obzirom na reakcije na zamišljenu situaciju fizički nasilne veze, izuzetno malo adolescenata/ica odlučilo bi se kontaktirati relevantne vanjske resurse, te prijaviti doživljeno nasilje i zatražiti odgovarajuću pomoć i podršku.

Otprilike tri četvrtine učenica/ka izjavljuje da u njihovim školama ne postoje programi i aktivnosti koje se bave prevencijom nasilja u adolescentskim vezama.

PREPORUKE

Podatci istraživanja ukazuju na sljedeće potrebe u edukacijsko-preventivnom radu na problemu nasilja u adolescentskim vezama:

- Prepoznavanje i osvještavanje psiholoških/emocionalnih oblika nasilja, kao i prvih znakova nasilne veze;
- Promjena stavova o nasilju i rodnim stereotipima;
- Osvještavanje mitova o nasilju;
- Razumijevanje dinamike moći i kontrole u vezama;
- Razvijanje i jačanje samopoštovanja i samopouzdanja, komunikacijskih vještina, te vještina pregovaranja i rješavanja sukoba kao aspekata kvalitetnih i ne-nasilnih veza;
- Poticanje i osvještavanje pitanja spolne/rodne ravnopravnosti i prava na život bez nasilja, kao osnovnih ljudskih prava;
- Osvještavanje utjecaja vršnjačke grupe i utjecaja medija;
- Dodatno educiranje svih uključenih aktera;
- Anonimnost, povjerljivost i stručnost;
- Ohrabrivanje, savjetovanje i davanje podrške i zaštite žrtvama;
- Informiranje o postojećim mehanizmima i resursima za prijavljivanje nasilja;
- Psihološko-socijalni rad sa nasilnim osobama.

IZ ISTRAŽIVANJA HRABROG TELEFONA I POLIKLINIKE ZA ZAŠTITU DJECE I MLADIH GRADA ZAGREBA (2008. GODINE) O ELEKTRONIČKOM NASILJU MEĐU MLADIMA

- **49%** djece je izjavilo da je bez nadzora i prisutnosti odraslih dok koristi Internet;
- **46%** njih navodi da su roditelji ponekad prisutni;
- **2,5%** djece navodi da je jedan od roditelja prisutan uvijek dok je na internetu.;
- **60%** izjavljuje da ih roditelji poučavaju o opasnostima vezanim uz Internet i načinima zaštite;
- **40%** djece navodi da razgovara s roditeljima o aktivnostima na Internetu;
- **36%** smatra da njihove roditelje ne zanima što oni rade na internetu;
- **16%** djece primilo uznemirujuću ili prijeteću poruku putem mobitela;
- **23%** djece i mladih slikali su i/ili snimali mobitelom vršnjake u tučnjavi ili drugom nasilnom ponašanju.

OBITELJSKI TABU

KADA RODITELJE ZLOSTAVLJAJU MALOLJETNICI

Razvijeni svijet počeo je intenzivnije proučavati okrutnost maloljetnika nad roditeljima tek prije deset godina:

- Najveći broj maloljetnih zlostavljača prema roditeljima je u dobi od 12-14;
- Roditelji u prosjeku imaju 44 godine;
- Najčešće žrtve su pomajke i samohrane majke, a očevi najčešće imaju zdravstvenih ili tjelesnih poteškoća;
- Oba spola podjednako participiraju u svim oblicima nasilja nad roditeljima;
- Znakovi nasilnog ponašanja djece opažaju se već između 4. i 5. godine djetetovog života;
- Učestalost pojave da su oba roditelja žrtve je **7-18 %**;
- **29%** nasilnog ponašanja djece evidentirano je u jednoroditeljskim obiteljima.

Načini na koji maloljetnici zlostavljaju roditelje:

Tjelesno, emocionalno i seksualno zlostavljanje te materijalna eksploatacija i manipulacija.

“Umne igre“, kojima se roditelje pokušava napraviti ludima, ismijavanje pred prijateljima, prijetvornost i lažna empatija, odbijanje da kažu gdje i s kim izlaze, do ponižavanja, pljuvanja, fizičkog maltretiranja i ozljeđivanja, širok je dijapazon izživljavanja djece nad roditeljima.

- Posebno je čest oblik ekonomskog, odnosno materijalnog iskorištavanja i ucjenjivanja, pa se roditelji nerijetko moraju zaduživati kako bi ispunili želje obijesne djece;
- Ustrašeni, posramljeni roditelji ne usude se priznati zlostavljanje ni sebi, a kamoli stručnim službama;
- Okrutnost maloljetnika nad roditeljima, koji je i razvijeni svijet počeo intenzivnije proučavati tek prije deset godina, problem je koji se u nas neće još dugo moći zanemarivati;

• To je još uvijek jedan od socijalno marginaliziranih problema, kao što se do prije 20 godina odnosilo prema nasilju nad djecom i ženama. Službeni podatci MUP-a za 2008. godinu pokazuju da su, u ukupnoj strukturi obiteljskog nasilja, roditelji bili žrtve nasilničkog ponašanja u 16% slučajeva.

- Od ukupno **22.336** počinitelja prekršaja i kaznenih djela obiteljskog nasilja u 3500 slučajeva žrtve su bili roditelji;
- Registrirano **200 maloljetnika nasilnika** nad roditeljima;
- 122 maloljetna sina i 58 kćeri počinio je neki od prekršaja iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji;
- Tjelesne ozljede (kazneno djelo) svojim roditeljima nanijelo je 14 maloljetnika i 6 maloljetnica.

“BRINEMO LI SE DOVOLJNO???”

Kampanja koju je na području grada Splita 2010. organizirao Dom za djecu Maestral, Dječje gradsko vijeće Omiš i Graditeljsko, obrtnička i grafička škola Split. Osnovni cilj kampanje bio je potaknuti osnivanje ustanove za zaštitu i unapređivanje mentalnog zdravlja djece u dalmatinskoj regiji. Osvrt i doprinos kampanji, diskusiji na okruglom stolu i zaključcima dali su i Mila Jelavić, zamjenik ravnateljice Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba dr. Domagoj Štimac i prof.dr.sc. Silvana Krnić, dr.med., spec.psihijatrije iz Splita.

Podatci prikazani u okviru kampanje:

- U Hrvatskoj oko 60 000 djece ima neki od psihičkih poremećaja;
- Više od 4000 djece u Republici Hrvatskoj svakodnevno je izloženo obiteljskom nasilju;
- Tek **22%** djece obrati se odrasloj osobi za pomoć;
- Prema podacima SZO do 18. godine života seksualno uznemiravana ili zlostavljana bila je svaka 4. djevojčica i svaki 5. dječak. Od zlostavljanih 30% djevojaka i 15% mladića razvilo je Posttraumatski stresni poremećaj;
- Vodeći psihički poremećaji djece i adolescenata su anksiozni poremećaji, depresija i zlouporaba alkohola;
- Čak **25%** djece i adolescenata boluje od anksioznog poremećaja;
- Posttraumatski stresni poremećaj ima i do **14%** mladih;
- Poremećaji prehrane zahvaćaju čak do 15% mladih;
- **50%** slučajeva poremećaja prehrane kod djece (anoreksija i bulimija) prođe neprimijećeno;
- **5%** osoba s dijagnosticiranom anoreksijom nikad se potpuno ne oporavi, 20 % ostaju kronični bolesnici, a **5%** ih umire;

- Anoreksija ima najveću stopu smrtnosti od svih psihijatrijskih bolesti među mladima od 13 do 18 godina;
- Do 18 godine života već gotovo 10% adolescenata ima depresiju;
- **28%** od ukupno liječene djece na Psihijatrijskim odjelima bolovalo je od depresije;
- **40%** djece liječene na Pedijatrijskim odjelima zbog glavobolje ima depresiju;
- **50 %** djece s depresijom ima poremećaj ponašanja ;
- Depresija je često povezana sa suicidom;
- Suicid je 4. uzrok smrtnosti u dobi od 10 do 14 godina (1-2/100.000) i 3. uzrok smrtnosti u adolescenata između 15 i 19 godina (11/100.000) ;
- Na 300 pokušaja suicida jedan je izvršeni;
- Republika Hrvatska je 15. zemlja na svijetu po stopi suicida;
- U Hrvatskoj 38% adolescenata u dobi od 16% puši, za razliku od 29% mladih Europljana iste dobi;
- Alkohol mladi u Hrvatskoj počinju konzumirati već u dobi od 11 do 13 godina;
- **84%** adolescenata u dobi do 16 godina, u posljednjih godinu dana, bar jednom su probali alkohol, a 50% njih opija se gotovo redovito vikendom. Omiljeno piće dječaka je pivo, a djevojčice preferiraju „žestoko“ alkoholno piće samo ili u kombinaciji;
- Marihuanu je probalo 23% dječaka i 17% djevojčica Europske unije, dok je prosjek mladih u Hrvatskoj 21% kod dječaka i 16% kod djevojčica.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE KAMPANJE “BRINEMO LI SE DOVOLJNO?”

1. Podatci stručnih službi, koji svjedoče o značajnim problemima mentalnog zdravlja djece i mladih, upravo kao i naša svakodnevica, ukazuju na nedovoljnu brigu društva u cijelosti.

2. Sve veći je broj djece koja pate zbog različitih vrsta nasilja, manipulacije, zanemarivanja i drugih traumatskih iskustava, a samo mali dio njih dobiva tek povremenu stručnu pomoć.

3. Unatoč trendu porasta problematike u Splitsko-dalmatinskoj županiji i šire, u cijeloj regiji unutar sustava zdravstva još uvijek djeluju samo dva dječja psihijatra, koja godišnje pruže oko 3.000 usluga.

4. Prema procjenama stručnjaka, oko 14.000 djece u Splitsko-dalmatinskoj županiji ima potrebu za ovom vrstom pomoći.

5. Preporuke Pravobraniteljice za djecu kojima je cilj unaprijediti zaštitu mentalnog zdravlja djece, a koje su od 2007. upućivane Splitsko-dalmatinskoj županiji i Gradu Splitu, do sada nisu uvažene.

6. U cijeloj dalmatinskoj regiji ne postoji stručna institucija koja na jednom mjestu i multidisciplinarno pruža usluge dijagnostike, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa. Stručnjaci koji brinu o djeci ukazuju kako navedeno otežava stvarnu i pravovremenu brigu za mentalno zdravlje djece, što multiplicira probleme djece i njihovih obitelji koje su prisiljene stručnu pomoć tražiti u Zagrebu.

7. Djeca iz dalmatinske regije u tom smislu nemaju osigurane jednake mogućnosti u pogledu kvalitetne skrbi o zdravlju što je u suprotnosti s odredbama Konvencije o pravima djeteta koja ima nadzakonsku snagu.

8. Postojeći prostorni i kadrovski resursi Poliklinike za zaštitu osoba sa smetnjama u razvoju, u dijelu koji se odnosi na mentalno zdravlje, ne udovoljavaju standardima propisanim Pravilnikom o minimalnim uvjetima u pogledu prostora, radnika i medicinsko tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti. A sam naziv te Poliklinike je stigmatizirajući.

9. Rastuće potrebe djece Grada Splita i regije pozivaju na moralnu i profesionalnu odgovornost svih nas da djeci osiguramo mjesto na kojem bi se pružila sveobuhvatna i pravovremena stručna pomoć.

10. Pritom je nevažno je li to mjesto u okviru postojećih institucija ili zasebna institucija, već je važno da udovoljava svim stručnim standardima te da osigura pravodobnu odgovarajuću stručnu pomoć i zaštitu.

11. Stručnjaci već desetljećima ukazuju kako je briga o mentalnom zdravlju djece nedovoljna. Stoga ne umanjujući važnost niti jednog segmenta brige o zdravlju, nužno je da lokalne vlasti uvažavaju stvarne potrebe djece te da, u odnosu na njih, utvrde prioritete i žurno reagiraju.

PROJEKTI UDRUGE MoSt U PREVENCIJI NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA

PROJEKT „RADIONICAMA DO ZAJEDNIŠTVA I KULTURE MIRA“ 1999./2000.

MoSt je tijekom cijele školske godine 1999./2000., tri dana u tjednu, organizirao ciklus radionica socijalnih vještina u Gradskoj knjižnici „Meje“, s učenicima sedmih i osmih razreda, a rad je javnosti predstavljen na javno organiziranoj raspravi/debati o rizičnom ponašanju djece i mladih. Radionice socijalnih vještina MoSt je nastavio kontinuirano provoditi u okviru drugih projekata usmjerenih na mlade iz rizičnih skupina, propitujući ih i učeći poštivanju različitosti, nenasilju, toleranciji, kulturni dijaloga, čime se doprinijelo zagovaranju kulture mira i afirmaciji medijacije u rješavanju sukoba među mladima.

PROJEKT „MLADI SUOČENI S NASILJEM – MI MISLIMO OZBILJNO“ 2000.

MoSt je u suradnji s udrugom „Mirta“ i Dramskim studijem za mladež, uz voditeljstvo Gorana Golovka, provodio projekt Mladi suočeni s nasiljem- mi mislimo ozbiljno“.

U okviru projekta organiziran je ciklus radionica Odgovorno odrastanje i Razrješenje sukoba te kazališna predstava i „razgovor s povodom“ u okviru kojeg je provedeno sociologijsko-psihologijsko istraživanje stavova i vrijednosti mladih počinitelja kaznenih djela. U polustrukturiranom intervjuu, nakon predstave, sudjelovao je 21 korisnik POP programa udruge MoSt i Centra za odgoj Split. Grupni intervju provodili su dr sci Dražen Lalić, sociolog i prof. Damir Pilić, mag. psih. Istraživanje je objavljeno u knjizi „Na mladima svijet zastaje“, u ediciji Znanost u džepu, nakladničke kuće Jesenski i Turk.

PROJEKT „PLAY WITH FIRE“ 2000.

U suradnji s Gradskim kazalištem mladih, tijekom 2000. godine, organiziran je ciklus radionica socijalnih vještina i nenasilnog rješavanja sukoba i educirano je 265 mladih u dobi od 14-25 godina.

PROJEKT „UDARAC“ 2009./2010.

Split je Udarcem doživio pravi, urbani, aktivistički tjedan! Projekt se realizirao u partnerstvu s kazalištem PlayDrama i Studijem Profesionalci + i to kroz različite medije:

Kazališna predstava, dokumentarna izložba, izložba angažiranih plakata, javne tribine, stručni skup, debata, razgovori u školama...), a sudionici su bili predstavnici brojnih institucija iz područja socijalne skrbi, policije, pravosuđa, prosvjete i kulture. Predstava „Udarac“ se realizirala pod redateljskim vodstvom glumca i dramskog pisca Elvisa Bošnjaka i više od dvije tisuće srednjoškolaca je vidjelo.

Za pripremu dokumentarne izložbe i izložbe plakata te u osmišljavanju vizualnog identiteta projekta zaslužni su bili Duška Boban i Luka Duplančić iz Studija za dizajn Profesionalci+ i povjesničarka umjetnosti Ivana Meštrović.

Izložba plakata imala je poseban odjek, jer je radove izložilo više od 30 dizajnera. Na javnim tribinama su progovorili stručnjaci iz Zagreba, Zadra i Splita, a na stručnom skupu izlagalo je 11 predavača iz svih relevantnih institucija koje djeluju u gradu Splitu. Debatanti, učenici 3. gimnazije iz Splita, održali su javnu debatu koja je pokazala kako mladi mogu o mnogim temama kritički razmišljati i progovarati.

PROJEKT „NA MLADIMA SVIJET ZASTAJE!?“ 2010.

Projekt „Na mladima svijet zastaje !?“ koji se provodio tijekom 2010. godine, bio je usmjeren na mlade u riziku i učenike splitskih srednjih škola s osnovnim ciljem poticanja obje kategorije mladih na nenasilno rješavanje sukoba i toleranciju. I ovim projektom afirmirala se kultura dijaloga i tolerancije, poticala suradnja svih institucija i organizacija koje su usmjerene na prevenciju rizičnog ponašanja mladih te potaknulo mlade na aktivno uključivanje u sprečavanju nasilja kroz različite aktivnosti: radionice nenasilnog rješavanja sukoba s mladima u riziku; animacija i priprema literarnih radova i kazališnih jednočinki na temu nasilja među mladima; javna debata na temu rješavanja nasilja među vršnjacima (prevencija-represija); anketa; izjave i komentari stručnjaka na temu nasilja među mladima.

Uključilo se 33 mladih u riziku za koje su osmišljene i prilagođene radionice nenasilnog rješavanja sukoba i radionice socijalnih vještina (Prava i obveze djece, Odgovornost za vlastito ponašanje, Važnost zadovoljavanja vlastitih potreba, Komunikacijske vještine, Ljutnja i asertivnost, Gdje je nasilje, Predrasude-naše sličnosti i razlike, Samopoštovanje i suosjećanje, Posredovanje u sukobu).

U okviru projekta uključilo se 45 volontera angažiranih u provedbi radionica, prikupljanju eseja i anketa na skupini od 200 splitskih srednjoškolaca pri čemu je sudjelovalo 13 splitskih srednjih škola. Učenici od 1.- 4. razreda srednje škole progovorili su o svojim stavovima vezanim uz sprječavanje nasilja među mladima. Dio njihovim razmišljanjima o tomu što društvo može i treba poduzimati u cilju sprječavanja nasilja i kako oni mogu sami doprinijeti, nalazi se u poglavlju Riječ mladih.

PROJEKT „NASILJE NIJE COOL“ 2011.

Na Sajmu ideja, koji je udruga Most više godina organizirala, u studenom 2010., splitski srednjoškolci prezentirali su svoje ideje o tomu kako bi zajedničkom volonterskom akcijom promijeniti grad u kojem žive.

Pobjednici Sajma, učenici splitske Privatne gimnazije „Pitagora“, osmislili su ulični festival, pod nazivom „Nasilje nije cool“, s programom koji je uključivao različite aktivnosti od crtanja grafita, koncerta školskih bandova, izrade velikog plakata s porukama mladih protiv nasilja, do natjecanja u skateboardingu, košarci i malom nogometu sa snažnim porukama nenasilja, kulture tolerancije, uvažavanja različitosti i promocije volonterstva.

Najava cijelog projekta i ideje prezentirana je javnom akcijom u okviru koje su splitski srednjoškolci u Domu mladeži ispisivali poruke nenasilja i tolerancije na velikim plakatima i izrekli svoje stavove o sprječavanju nasilja među mladima.

U organizaciji i realizaciji akcije sudjelovalo je 15 splitskih srednjih škola (2. gimnazija, 4.gimnazija, 5.gimnazija, Prirodoslovna, Pitagora, Zdravstvena, Elektrotehnička, Trgovačka, Turistička, Pomorska, Prometna, Tehnička, Grafička, Obrtnička, Umjetnička) i ukupno 155 splitskih srednjoškolaca. Na sportskom turniru sudjelovalo je 19 ekipa (7 košarkaških muških timova, 3 ženska košarkaška tima, 9 malonogometnih ekipa).

Koncert sedam školskih bandova s ukupno 30 mladih glazbenika (Los Rediculos, Veronica Franco, Jugo 45, Zeptone, Crimsone Zone, Male Nurses, Remarkable) održan je u klubu Kocka , a prihod od ulaznica za koncert usmjerio se na potrebe Savjetovališta Luka Ritz u Zagrebu.

U oslikavanju javne površine grafitima sudjelovalo je 10 grafitera-srednjoškolaca uz podršku Saše Pocrnjića i Pere Rančića iz udruge za mlade Festive.

Učenici 2a razreda Škole likovnih umjetnosti s prof. Listeš Ivanom grafički su oblikovali plakat akcije „Nasilje nije

cool“. Suradnici u realizaciji akcije bili su Koalicija udruga mladih, Udruga za mlade Festive i Info Zona.

PROJEKT „POKRENI PROMJENU! VOLONTIRANJE MLADIH ZA IZGRADNJU KULTURE MIRA“ 2013./2014.

Udruga MoSt je tijekom 2013. i 2014. godine, u partnerstvu s udrugom Forum za slobodu odgoja iz Zagreba, realizirala projekt „Pokreni promjenu! Volontiranje mladih za izgradnju kulture mira“.

Cilj projekta bio je implementirati novi koncept snažnije suradnje civilnog društva i javnih ustanova koje brinu o djeci i mladima (centri za socijalnu skrb, škola i obiteljski centri). Projektne aktivnosti bile su usmjerene na edukaciju i osnaživanje svih dionika - djece, mladih i stručnjaka u području nenasilne komunikacije, rješavanja sukoba, medijacije, aktivnog građanstva, samoaktualizacije i volontiranja mladih te njihovo umrežavanje. straživanje s učenicima osnovnih i srednjih škola

U školama se u okviru fokus grupa i radionica provelo istraživanje s 400 – 600 učenika (10-18 godina) kako bi saznali s kojim se problemima suočavaju te koja su njihova mišljenja o mogućim načinima rješavanja tih problema. Na osnovu toga pripremio se izvještaj s preporukama o daljnjem radu. Organizirana je edukacija za 120 izabranih odgojno-obrazovnih stručnjaka i volontera koji rade u školama, centrima za socijalnu skrb, obiteljskim centrima i organizacijama civilnog društva s ciljem razvijanja kompetencija za primjenu rješavanja sukoba, izgradnje kulture mira te razvoja volonterskih projekata u radu s djecom i mladima u vlastitim lokalnim zajednicama. Izradila se publikacija sa sadržaj edukacije koje je primjenjiva i znatno širem krugu stručne javnosti.

Djeca i mladi uključeni u projekt, uz podršku volontera i stručnjaka, razvili su i proveli različite volonterske projekte u svojim lokalnim zajednicama. Projekti su bili usmjereni na osnivanje volonterskih klubova, medijskih klubova,

vršnjačku medijaciju te realizaciju drugih učeničkih ideja na temu nenasilja, tolerancije i izgradnje kulture mira. Svi primjeri dobre prakse rada, posebno primjeri lokalnih volonterskih projekata, sadržani su u publikaciji „Knjiga dobrih ideja“. U sklopu projekta organizirani su sa sudionicima projekta mjesečni do-edukacijski i koordinacijski sastanci, predavanja o razvoju školskog kurikulumu te završna konferencija.

PROJEKT „POKRENI PROMJENU! - PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA AKTIVNIM UKLJUČIVANJEM DJECE I MLADIH“ 2014./2015.

Projekt je realiziran tijekom 2014./15. godine u partnerstvu s Forumom za slobodu odgoja i Udrugom ACT iz Čakovca i obuhvaćao je edukaciju, podršku i savjetovanje učenika te osnaživanje nastavnika i stručnih suradnika. Cilj projekta bio je osnaživanje djece i mladih kao vršnjačkih pomagača te stručnjaka koji s njima rade, razvoj komunikacijskih vještina i vještina rješavanja sukoba, razvijanje svijesti o važnosti tolerancije te aktivno uključivanje u volonterske inicijative. Nakon završene edukacije, organizirale su se akcije za dobrobit zajednice koje su zajedno osmišljavali učenici i učitelji.

PROJEKT „IDEALIMA PROTIV NASILJA“ 2014./2015.

„Idealima protiv nasilja“ je partnerski projekt Udruge MoSt, kazališta PlayDrama, Ženskog đlačkog doma, Škole likovnih umjetnosti i Debatnog kluba Pravnog fakulteta Split koji svojim sadržajem upotpunjuje kroničan nedostatak aktivne participacije mladih na području prevencije vršnjačkog nasilja. Aktivnosti su usmjerene na osvještavanje svih oblika pojavnosti nasilja među mladima te na promicanje pozitivnih vrijednosti, kulture

poštivanja različitosti, tolerancije i mirnog razrješavanja sukoba. Projekt promiče suradnju sa svim relevantnim dionicima u zajednici, posebice srednjim školama na razini cijele Splitsko-dalmatinske županije, Savjetom za mlade Grada Splita, Savjetom mladih Županije splitsko-dalmatinske, Vijećem za prevenciju kriminaliteta, Debatnim klubom Pravnog fakulteta, Nastavnim zavodom za javno zdravstvo, udrugama mladih i za mlade...

U okviru projekta Kazalište PlayDrama organiziralo je četiri kazališne predstave „Omladini o idealima“,

redatelja Elvise Bošnjaka, koje je odgledalo više stotina učenika srednjih škola u Splitu i na otoku Braču. Debatni klub Pravnog fakulteta u Splitu i Kazalište PlayDrama osmislili su i proveli, nakon predstava, zajedno s glumcima, **debatu - razgovor s publikom** o ključnim porukama predstave. Debatni klub i MoSt organizirali su **školu govornišva i debate** za sve zainteresirane mlade putem javnog poziva .

Udruga MoSt i Ženski đlački dom osmislili su i organizirali seriju **psihološko-pedagoških i kreativnih radionica** za mlade u riziku, korisnike programa udruge i korisnice đlačkog doma.

Učenici Škole likovnih umjetnosti Split, Grafički odjel, sudjelovali su u osmišljavanju i izradi **angažiranih plakata** koji su predstavljani na izložbi, a učenici i škola su za svoje radove nagrađeni.

Putem društvenih mreža organizirana je **kampanja „Šeraj toleranciju“** te je provedeno **istraživanje** među srednjoškolcima o idolima i idealima mladih danas i o načinima kako mladi vide svoj doprinos suzbijanju vršnjačkog nasilja.

PROJEKT „BUDI RJEŠENJE-MEDIJATORI U ZAJEDNICI“ 2016./2017.

Projekt „Budi rješenje-medijatori u zajednici“, realiziran se u partnerstvu sa **Ženskim đlačkim domom u Splitu**, afirmirao je medijaciju i medijatore u zajednici te doprinjeo zagovaranju zajednice bez nasilja. Organizacijom **naprednog tečajaja medijacije** utjecalo se na jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s mladima i povećanju broja onih stručnjaka koji u splitskim školama imaju završen bazični i napredni tečaj medijacije. Kroz radionice socijalnih vještina i nenasilnog rješavanja sukoba uključilo se 50 mladih u riziku i s problemima u ponašanju koji su usvojili nova znanja i vještine. Stvoreni su uvjeti za formiranje „Klub mladih medijatora“ u Ženskom đlačkom domu. **Kampanja „Budi rješenje, a ne**

izvor sukoba“ provodila se kako bi što veći broj mladih osvijestio vrijednost nenasilnog rješavanja sukoba.

PROJEKT „GOVORIM, ČINIM, PODRŽAVAM, ZAGOVARAM, ŽIVIM NENASILJE“, 2017./2018.

Partnerski projekt udruga MoSt i **Kazališta PlayDrama** usmjeren je na edukaciju i uključivanje u pomagački rad volontera medijatora; osnaživanje mladih s problemima u ponašanju; povezivanje stručnjaka u suzbijanju nasilja, provedbi javne kampanje i afirmaciji zaštitnih faktora pojedinca i zajednice.

Za mlade s problemima u ponašanju, korisnike programa udruge MoSt, osmišljene su i provedene **radionice socijalnih vještina**, a za volontere pomagače provedena je **edukacija o medijaciji** s ciljem afirmacije novog modela mirnog rješavanja sukoba među mladima.

U cilju jačanja zaštitnih čimbenika zajednice organizirana su u suradnji s Vijećem roditelja **javna predavanja** stručnjaka koji dugi niz godina rade na zaštiti mentalnog zdravlja mladih. U prostoru splitske **osnovne škole „Split 3“** organizirana su predavanja dr. Zorana Vujnovića, psihijatra, na temu: „Problemi adolescentne dobi-biološke i psihološke promjene“ te predavanje dr. sci Brune Proface, psihologinje, na temu: „Vršnjačko nasilje: što se događa i što poduzimamo?“.

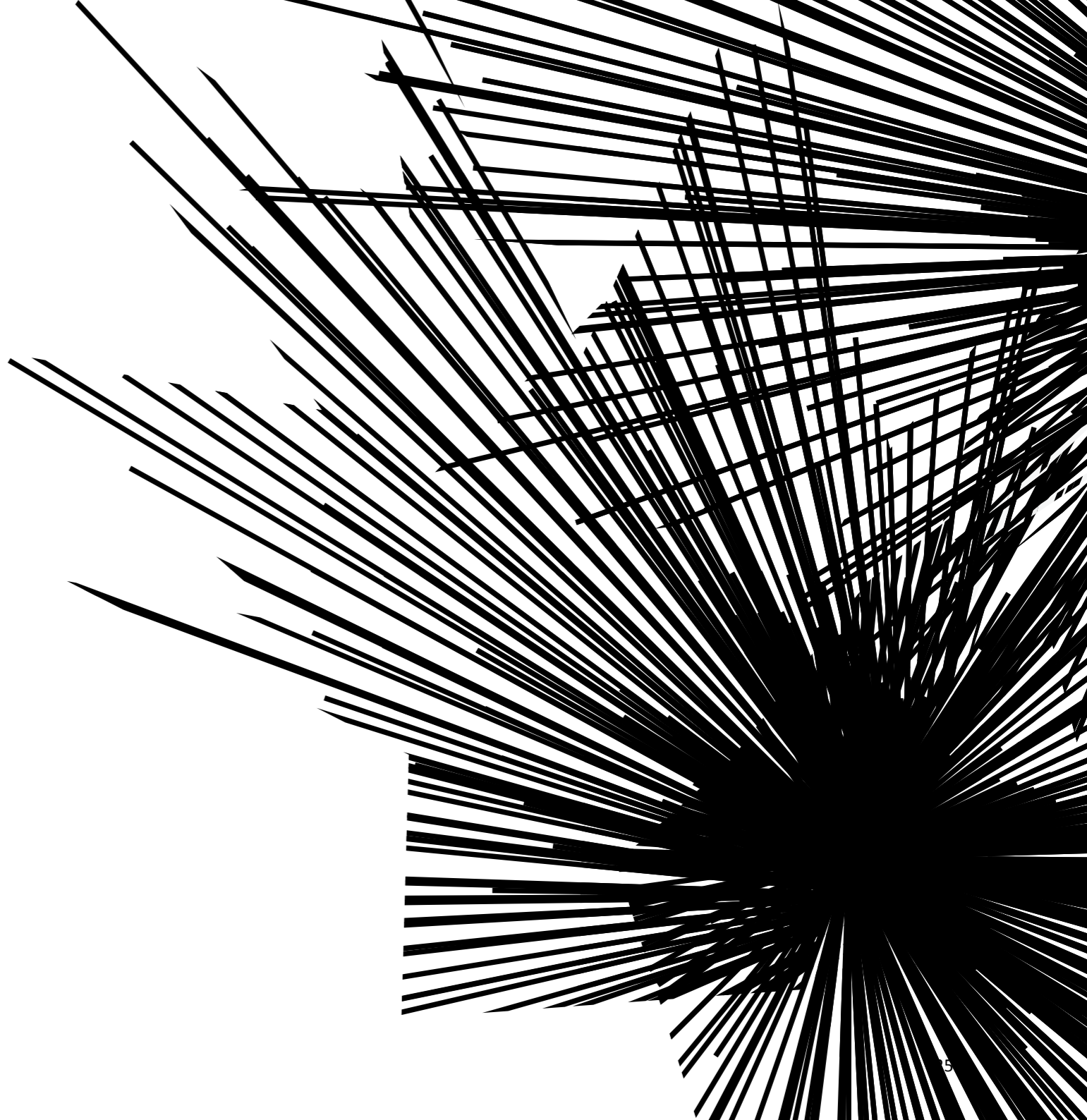
Putem društvenih mreža obilježen je Međunarodni dan odgoja bez batina i provedena **kampanja** o prevenciji nasilja među mladima. U okviru kampanje polaznici dramskog studija PlayDrama glumili su i osmislili sadržaj i poruke video klipova „**Ruke mogu bolje**“, „**Srce može bolje**“, „**Oči mogu bolje**“ i „**Zajedno moramo bolje**“ koji su predstavljeni javnosti putem društvenih mreža i youtube kanala udruge MoSt.

**PROJEKT „MEDIJACIJA NIJE
MEDITACIJA – AKTIVNI U RJEŠAVANJU
PROBLEMA“
2018./2019.**

Projekt „Medijacija nije meditacija - aktivni u rješavanju problema“, realizira se u partnerstvu s **Forumom za slobodu odgoja iz Zagreba** i usmjeren je jačanje kapaciteta stručnjaka, studenata humanističkih studija i volontera koji rade s mladima s problemima u ponašanju u cilju suzbijanja nasilja među djecom i mladima.

Projekt uključuje **savjetovanje i ciklus radionica medijacije i socijalnih vještina kojima se osnažuju individualni kapaciteti mladih s problemima u ponašanju koji su uključeni u programe podrške udruge MoSt.**

Razina znanja, vještina i kompetencija stručnjaka podići će se organizacijom **osnovnog i naprednog tečaja medijacije**; za studente Filozofskog fakulteta u sklopu kolegija „Socijalna pedagogija“ i „Školska pedagogija organizirat će se **predavanja o medijaciji**; za volontere pomaže **ciklus radionica medijacije**. U sklopu projekta organizirat će se **stručni skupa medijatora** u cilju afirmacije medijacije u zajednici kao modela mirnog rješavanja sukoba među mladima.

PROJEKT UDARAC

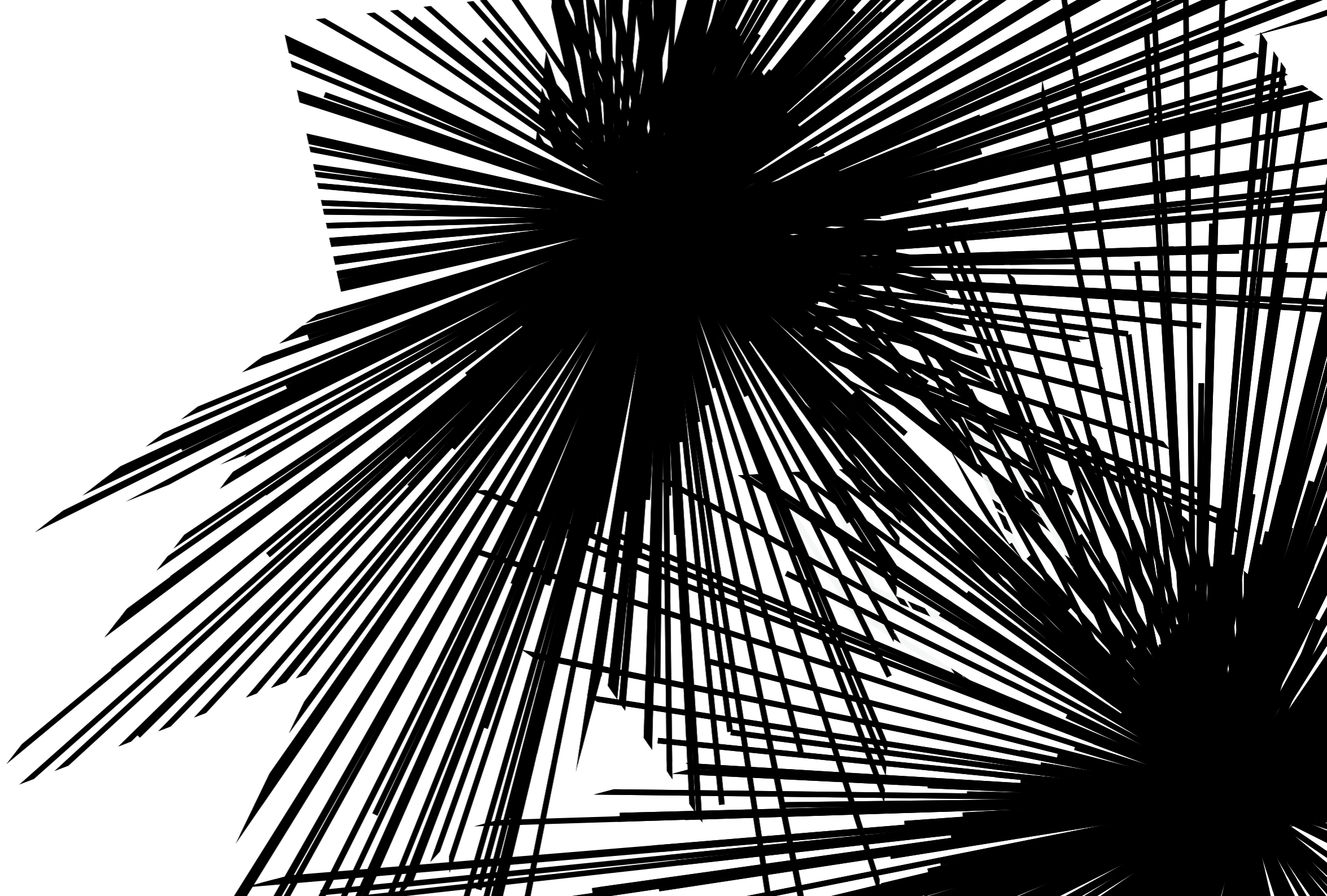
Prikaz projekta **Udarac**
- primjer sudjelovanja više dionika
u zajednici u suzbijanju nasilja među
mladima

Projekt Udarac je partnerski projekt udruge **MoSt**, kazališta **PlayDrama** i studija za dizajn **Profesionalci+ (Duška Boban, Luka Duplančić)** koji se provodio tijekom 2009. i 2010. godine. Osnovni cilj projekta bio je senzibilizirati javnost za problematiku nasilja među mladima i potaknuti stručnjake na iznalaženje kvalitetnih načina prevencije i suradnje.

Projekt se realizirao kroz različite medije (predstava, izložba, tribine, debata, razgovori u školama...) i u suradnji sa brojnim institucijama iz područja socijalne skrbi, policije, pravosuđa, prosvjete, kulture...

Kazalište PlayDrama iz Splita osnovali su ugledni kazališni djelatnici Elvis Bošnjak i Lina Vengoechea 2008. godine, s ciljem promicanja suvremenog dramskog teksta, kako stranog tako i hrvatskog.

Raznoliki sadržaj projekta trebao je biti udarac javnosti i poticaj stručnjacima na veću povezanost i iznalaženje boljih modaliteta u radu s mladima, posebice s mladima s poremećajem u ponašanju i vrijednost rane intervencije i rada s rizičnim obiteljima.

PREDSTAVA UDARAC

Nastala prema istinitom događaju koji je potresao Njemačku, iz niza razgovora koje su autori, Andres Veiel i Gesine Schmidt, vodili s počiniteljima zločina, braćom Marcelom (17) i Marcom (23), njihovim roditeljima, roditeljima Marinusa (16), žrtve zločina.

Drama Udarac jedan je od najpotresnijih i najdirektnijih prikaza maloljetničkog nasilja. Suđenje trojici mladića, koji su iz dosade i radi zabave ubili svog poznanika, slom njihovih obitelji, dileme oprosta i odgovornosti šire društvene zajednice, neka su od pitanja koja tematizira ovaj tekst. Radikalno desno orijentirani mladići Skeenheads, čije je stavove oblikovala više moda, nego nekakav jasan cilj, koriste ikonografiju, više no ideologiju o kojoj imaju tek površna saznanja, kao sredstvo kojim se nameću, pokušavajući zauzeti dominantan stav i kamuflirati vlastito, često negativno, socijalno okruženje. Nekritičko sagledavanje prošlosti, nedostatak empatije, tolerancije, nespremnost šire društvene zajednice da se suoči s problemom prije eskalacije, neka su od pitanja koja postavlja ovaj tekst.

Drama Udarac govori se izravno u publiku i šokantno iskrena ispovijest sudionika ima katarzičan učinak na slušatelja. Ona je živ zapis boli, ona je krik počinitelja i krik žrtve. Drama Udarac osvojila je pozornice diljem Njemačke te bila sudionik Festivala europske drame u Čileu. Po ovoj drami snimljen je i igrani film koji je osvojio i niz nagrada na europskim festivalima. Žiri Evangelischen Filmarbeit proglasio ga je najboljim filmom 2006. godine. Predstava je namijenjena maloljetnicima ali i roditeljima.

Osobna karta predstave

Redatelj: Martin Kočovski

Igraju: Trpimir Jurkić, Snježana Sinovčić, Duje Grubišić, Marko Petrić, Lana Hulenić, Anastasija Jankovska
Scenograf: Ozren Bakotić / Kostimograf: Sonja Obradović

Predstava se igrala na pozornici Gradskog Kazališta lutaka Split i vidjelo je više tisuća učenika iz 17 splitskih škola.

DOKUMENTARNA IZLOŽBA

U Galeriji konzervatorskog zavoda postavljena je u Splitu po prvi put dokumentarna izložba o maloljetničkoj delinkvenciji. Prikazana je statistika kaznenih djela maloljetnika zadnjih deset godina na području PU Split i prikaz onih najtežih sa tragičnim posljedicama na području RH; izloženi su i rezultati istraživanja provedenih u RH vezanih za nasilje u adolescentskim partnerskim vezama; vršnjačko nasilje i nasilje maloljetnika nad roditeljima, te mišljenja stručnjaka o problematici obiteljskog nasilja i nasilja među mladima.

IZLOŽBA PLAKATA NA OTVORENOM

Vjerujući u simboličku snagu i potencijal vizualnih komunikacija Studio za dizajn PROFESIONALCI +, Duška Boban i Ivana Meštrov, voditeljice izlagačkog dijela projekta UDARAC, pozvale su umjetnike i dizajnere da svojim vizualnim alatima upute kritiku nasilja u društvu, osobito nasilja među mladima.

Autori koji su sudjelovali na izložbi (Ivana Armanini, Andro Banovac, Saša Bezinović, Milan Brkić, Duška Boban, Zoran Čačić, Eduard Čehovin, Milivoj Čeran, Mladen Čulić, Mario Depicolzuane, Luka Duplančić, Dragan Đorđević, Igor Hofbauer, Toni Horvatović, Mirko Ilić, Draško Ivezić, Zoran Jedrejčić, Marijana Jelić, Krešimir Tadija Kapulica, Denis Kovač, Denis Krašković, Ana Labudović, Boris Ljubičić, Ljubica Marinović, Marijan Petričević, Iva Simčić, Ivan Svaguša, Boris Šitum, Marin Zorić, Ivana Žitnik, Loren Živković-Kuljiš)

djeluju u području likovne i primijenjene umjetnosti, te sfere vizualnih komunikacija.

Vođeni idejom angažiranog plakata i otvorenog demokratskog zida („dazibao“) plakati su postavljeni na privremenu konstrukciju, u centralnoj pješačkoj zoni grada Splita, na dan premijerne izvedbe „Udarac“ novog kazališta PlayDrama.

PLAKAT, i to onaj ulični, najeksplicitniji je i najdemokratičniji od svih formata javnog komuniciranja stoga je upravo on nositelj vizualnog dijela projekta Udarac.

Ivana Armanini

Andro Banovac

Saša Bezinović

Milan Brkić

Duška Boban

Melanie Ida Chopko

Zoran Čačić

Eduard Čehovin

Milivoj Čeran

Mladen Čulić

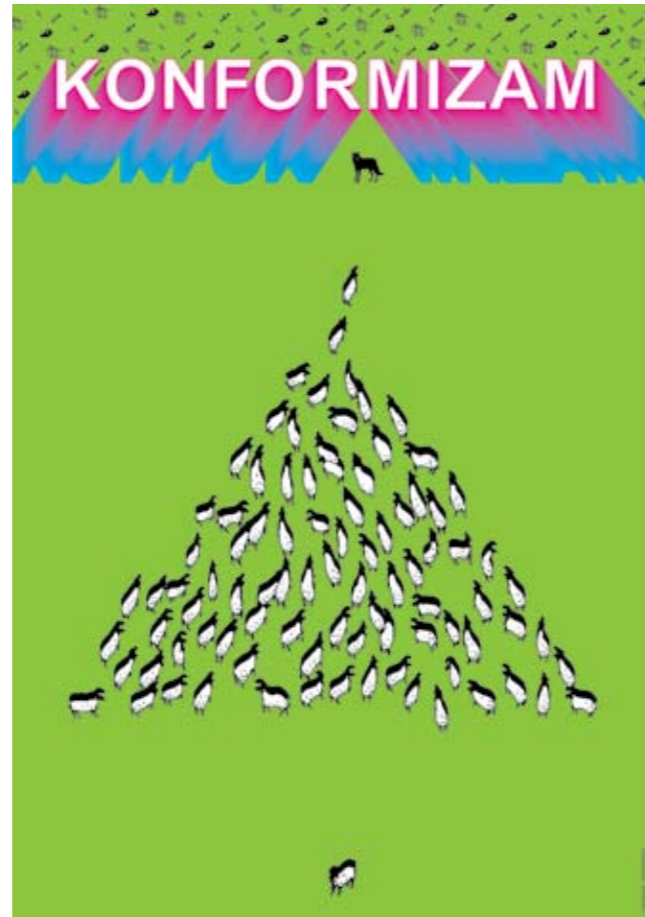
Bok! Vjerujem da znaš za mene. Imam 18 godina i kao i ti išao sam u školu. Završavao sam srednju Grafčku. Volio sam muziku i svirao u bendu. Imao sam svoje snove i nade. Htio sam biti novinar i rock kritičar. Živio sam punim plućima i baš poput tebe vjerovao da je vrijeme na mojoj strani.

No budućnost mi je nasilno oduzeta. U spomen na mene i sve ostale cure i dečke žrtve nasilja, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa ustanovilo je jednu nagradu. Želja im je da nagrada bude znak prepoznavanja onih koji se bore za vrijednosti mira, tolerancije i nenasilja. Nagrada će se zvati mojim imenom. Dodjeljivat će se godišnje za postignuća učenika u promicanju humanog i nenasilnog ponašanja te pozitivnog odnosa među učenicima i odraslim osobama.

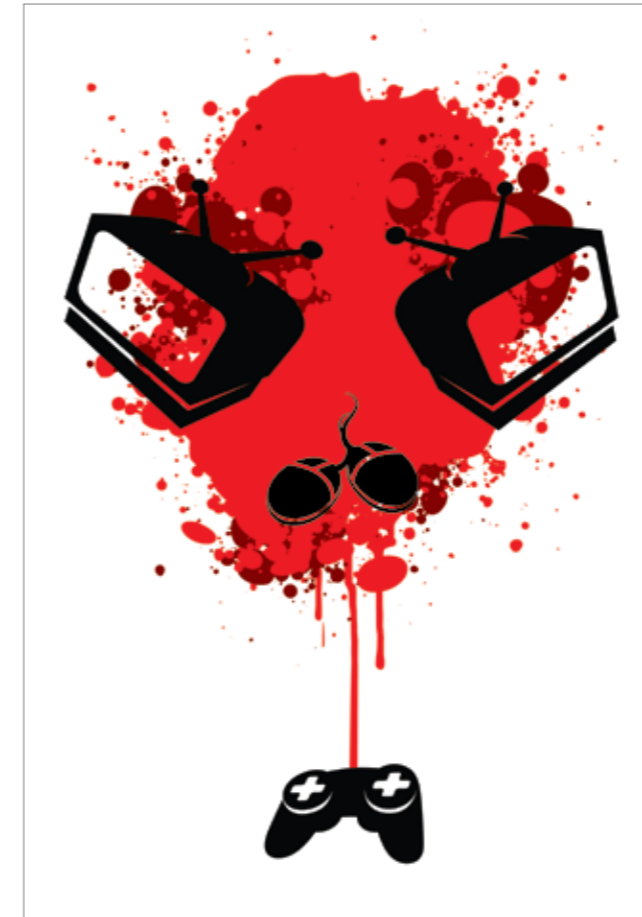
Ali meni je najvažnije što ti misliš o svemu tome. Razmišljaj o takvim stvarima, razgovaraj, piši... Znaš, ja mislim da je svacije pravo disati, ali isto tako mislim da sam, nažalost, jedan od rijetkih. Što ti misliš?

Luka Ritz

Nagrada Luka Ritz
 Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Luka Duplančić

Dragan Đorđević

Ivana Gillé

Tino Goleš

Igor Hofbauer

Toni Horvatić

Mirko Ilić

Draško Ivezic

Zoran Jedrejčić

Marijana Jelić

Krešimir Tadija Kapulica

Denis Kovač

Denis Kraškovič

Ana Labudovič

Boris Ljubičič

Ljubica Marinović

Urlike Montmann

Marijan Petričević

Iva Simčić i Milorad Radak

Duje Stojak

Ivan Svaguša

Zar zaista djeca samo cmizdre oće? ...O da, jer pravi plač tek će doći.

Boris Šitum

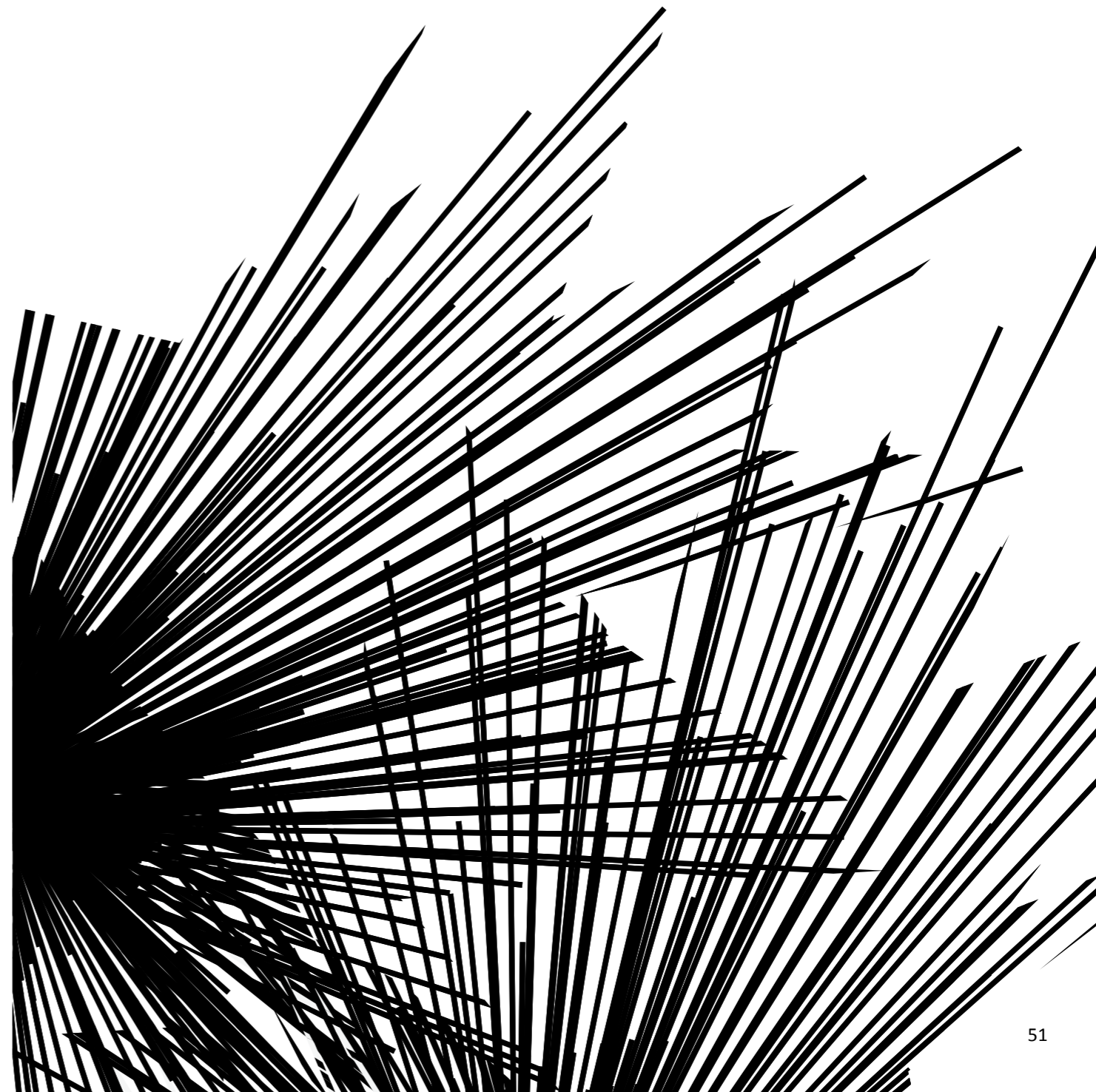
WITH POLICE... or

*Love
problems*

Marin Zorić

Loren Živković Kuljiš

JAVNE TRIBINE

Na tribine, otvorene za građanstvo, pozvani su stručnjaci iz Zagreba, Zadra i Splita kako bi prezentirali sve ono što drže važnim u radu s obiteljima i mladima i istaknuli sve ono na što nailaze u svom profesionalnom radu i kritički se osvrnuti na prepreke i nedostatke u praksi.

Predavači u ciklusu javnih tribina bili su prof.dr.sc. Gordana Buljan Flander, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, dr. sc. Inge Tomić Koludrović, doc. dr.sc. Krešimir Krolo i profesor Sven Marčelić, sociolozi sa Filozofskog fakulteta u Zadru te prof.dr.sc. Mirjana Nazor, profesorica Filozofskog fakulteta iz Splita.

DEBATA I KAZALIŠNE PREDSTAVE UČENIKA

Sa stručnim službama splitskih srednjih škola, u kojima su aktivne dramske grupe, razgovaralo se i o mogućnosti da mladi artikuliraju svoje dojmove i stavove kroz dramske jednočinke koje bi se na kraju školske godine javno prikazale kao i njihovi literarni radovi na istu temu.

Nakon odgledane predstave i posjeta izložbi, u školama se na satovima razredne zajednice i/ili psihologije i hrvatskog jezika, razgovaralo na temu nasilja. Mlade se potaknulo da progovore o onome što oni misle o uzrocima, posljedicama i mogućim rješenjima nasilja među mladima i svoje stavove izraze kroz javnu debatu.

Debatu su pripremili učenici 3. gimnazije iz Splita s prof. Dankom Hrženjak-Munivrana.

Kazališnu predstavu „Eci, peci-pec“ pripremili su učenici 5. gimnazije „Vladimir Nazor“.

Grupa učenika od 1.- 4. razreda pod vodstvom profesorica Ankice Kovač i Željke Friganović Jerončić pripremila je tekst i osmislila cijelu izvedbu angažirane predstave na temu nasilja u obitelji i među mladima. Cijeli projekt ove gimnazije imao je za cilj educirati mlade o oblicima nasilja, načinima prekidanja niza nasilničkog ponašanja te poticanje interesa učenika i stvaranje konteksta u kojem darovitost i kreativnost učenika može doći do izražaja. Promotivni materijal predstave sadržavao je podatke o predstavi i edukativni dio o posljedicama nasilja među vršnjacima.

STRUČNI SKUP

Na stručnom skupu izlagalo je 11 predavača iz relevantnih institucija i nevladinih organizacija koje djeluju u gradu Splitu (Centar za socijalnu skrb Split, Općinski sud, Općinsko državno odvjetništvo, Policijska uprava Splitsko dalmatinska, Pravobraniteljstvo za djecu, Dom za odgoj djece i mladeži, Obiteljski centar SDŽ, Udruga Mirta) te stručnjakinje prof.dr.sc. Silvana Krnić, dr.med., spec. psihijatrije, Vesna Dorotka, klinička psihologinja i Lenka Ćurin, prof. psihologije.

U raspravi su stručnjaci ponovno apostrofirali kako u gradu Splitu nedostaju psihijatri specijalisti za rad s adolescentnom populacijom, nedostaje odjel dječje i adolescentne psihijatrije, nužno je otvaranje Poliklinike za djecu i mlade ili Krizni centar za mlade, savjetovališta za studente, roditelje, programi rane prevencije nedovoljno su zastupljeni, nedostaje sustavnog rada s rizičnim roditeljima, dodatnih edukacija za stručnjake i supervizija.

PREDAVANJA U OKVIRU JAVNIH TRIBINA I STRUČNOG SKUPA „UDARAC“

NASILJE NAŠE SVAKODNEVNO

Prof.dr.sc. Mirjana Nazor

Prirodoslovno matematički fakultet, Split

Nasilja je uvijek bilo i bit će ga. Međutim, naša svakodnevica s određenim specifičnostima doprinosi, da ga svakim danom ima sve više. Opća nesigurnost življenja, svakodnevna napetost kao i pomanjkanje kontrole nad vlastitim životom svakako su plodno tlo za bujanje nasilja. Uz to ni odrasli pa onda ni djeca uglavnom ne poznaju nenasilne načine rješavanja sukoba, teškoća i problema. Ozbiljan problem je svakako i činjenica što se nasilno ponašanje ne sankcionira adekvatno, a ponekad ono jedino dovodi do cilja!

Mladi sve to gledaju i vrlo brzo uče od nas koji smo često u različitim ulogama loši modeli: kao roditelji, učitelji, treneri, vjeroučitelji.... Iako među mladima nasilje postaje i način zabave i razbijanja monotonije i dosade, ono je barem ponekad i način testiranja naših odgojnih znanja i vještina.

Međutim, važno je nešto reći i o zlostavljanju ili nasilju u širem smislu tog pojma. Mi odrasli vršimo određeno nasilje nad svojom djecom i učenicima gotovo svakodnevno, a da toga najčešće nismo svjesni. Dapače, uvjereni smo da je to što radimo za njihovo dobro te da bi nam morali čak biti zahvalni. Temelj tog nasilja u širem smislu je raskorak između riječi i djela. U dječjim glavama stvaramo nered, nesigurnost, zbunjujemo ih jer jedno govorimo a ponašamo se drukčije te ih učimo jedino licemjerju.

Često kao roditelji djelomično ili u potpunosti zanemarujemo psihološke i duhovne potrebe djece i mladih. Malo ili nimalo brinemo kako se oni osjećaju: što ih raduje, što ih uznemirava, čega se boje, što je njima a ne nama u životu uistinu važno.... Propuštamo ih učiti

odgovornosti, poštenju, toleranciji, altruizmu, nenasilju, suočavanju s neuspjesima i frustracijama. Svima nam je jasno onaj tko želi postati tenisač, klavirist ili plesač ili pak želi znati strani jezik – mora sam učiti i vježbati. A da bi mladi postali odgovorni ljudi mi pokušavamo obaviti posao umjesto njih!!! Ponašajući se na taj način vršimo nasilje jer ih zaustavljamo u normalnom psihološkom i duhovnom rastu.

Također, kada na nekvalitetan način komuniciramo s djecom i mladima, kad ih prividno slušamo, monologiziramo, samo dijelimo savjete i upućujemo prijekore, a nismo spremni saslušati što nam oni žele reći (lijepo ili ružno), vršimo također nasilje.

U školskoj situaciji vid zlostavljanja je neprepoznavanje učenika s posebnim potrebama (nadarenog, ali i onog s nekom teškoćom), jer se prema njima ne odnosimo u skladu s njihovim sposobnostima. Prihvaćanje ocjene kao jedinog mjerila vrijednosti djeteta također je vid nasilja. Dajući važnost samo ocjenama zanemarujemo ljudske kvalitete djeteta, njegovu spremnost ili nespornost za pomaganje drugima, tolerantnost, suosjećajnost, odgovornost....

Dopuštajući djeci da rastu bez pravila i granica ili nedosljedno provodeći određena pravila, ne učeći ih životnim vještinama mi ih zapravo ne odgajamo. Nepostojanje granica je odraz nebrige a time i vid zlostavljanja jer je naša dužnost brinuti o djeci dok su maloljetna. Pravila i granice su neophodni kako bi se dijete osjećalo sigurno, kako bi znalo što je dobro i poželjno a što loše i nepoželjno. To su štitnici koji čuvaju djecu od pada u životnu provaliju.

Nedavno se moglo pročitati kako ubojice Luke Ritza nisu pokazale nikakvo kajanje čak su se smijali i plesali prije saslušanja. Zar doista vjerujemo da su oni jedini krivci za Lukinu smrt kao i neki drugi nasilnici za smrt ili teške ozljede bilo kojeg drugog mladog bića? Njihove ruke i noge su to učinile to je nesporna činjenica, ali kaos u njihovim glavama iz kojeg je proizašlo nasilničko ponašanje nije njihov autohtoni proizvod – on je uzgojen na plodnom tlu našeg svakodnevnog licemjerja i istinske nebrige za mlade.

Zaista, na temelju zapovjedne odgovornosti kada je odgoj u pitanju, malo je tko u ovom društvu potpuno nevin.

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE

u kontekstu neprihvatljivih ponašanja i maloljetničke delinkvencije

Ana Pezo, prof.

Ured pravobraniteljice za djecu

Djecu koja su počinitelji nasilja i dolaze u sukob sa zakonom često se prikazuje kao vrlo opasnu i zastrašujuću, ne propitujući pri tome ulogu društva u odnosu na sve rizične čimbenike i (ne)pravovremenost i (ne)primjerenost poduzetih intervencija od strane odraslih, radi sprječavanja neprihvatljivih ponašanja. Takav način prikaza djece možemo objasniti željom za senzacionalizmom, ali i nepoznavanjem stvarnog uzroka problema, neprepoznavanjem potreba djece i nužnosti zaštite njihovih prava, kao i nepriznavanjem osobne, obiteljske, institucionalne i društvene odgovornosti. U kontekstu problematike nasilja i poremećaja u ponašanju svako dijete neovisno je li u ulozi žrtve nasilja, počinitelja ili promatrača potrebno je promatrati kao „žrtvu“, a Konvencija o pravima djeteta osigurava svakom djetetu neovisno o tome bilo ono žrtva ili počinitelj nasilja jednako pravo na zaštitu.

Konvencija o pravima djeteta člankom 19. obvezuje zemlje potpisnice da poduzmu sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere kako bi zaštitili djecu od svakog oblika zanemarivanja i nasilja. Usprkos brojnim međunarodnim i nacionalnim dokumentima koji štite prava i najbolje interese djece, te obvezuju sve one koji sudjeluju u njihovoj zaštiti na uvažavanje i poštovanje istih, Ured pravobraniteljice za djecu svjedočio je brojnim i različitim oblicima povreda prava djece u obitelji, odgojno obrazovnim ustanovama i lokalnoj zajednici.

Sustav zaštite djece s neprihvatljivim ponašanjem i poremećajem u ponašanju obuhvaća brojna društvena područja - zaštitu obitelji, socijalnu zaštitu zdravstvenu zaštitu, odgoj i obrazovanje te djeci primjereno pravosuđe. U svakom od ovih područja

uočljiva su velika očekivanja, ali i manjak dijaloga unutar samih sustava i između njih te brojni propusti u zaštiti djece. Zabrinjava stav i ponašanje odraslih (roditelja, ravnatelja, djelatnika škole i drugih odraslih u lokalnoj zajednici) prema nasilju te ne/sankcioniranje odraslih počinitelja svih vrsta nasilja. Nerijetko se susretnemo s odraslim počiniteljem nasilja u odnosu na dijete, a rijetko možemo vidjeti pravovremeno i adekvatno sankcioniranje neprimjerenih i nasilnih ponašanja odraslih, a još rjeđe njihovu ispriku djeci. Kakvu poruku pri tome šaljemo djeci?!

Osim neprimjerenog stava i ponašanja odraslih iz prijava Uredu uočljivo je kako odraslima često nedostaje znanja o problematici poremećaja u ponašanju i ne znaju što poduzeti. Nerijetko se djeca koja su asertivna te iskazuju svoje mišljenje i suprotstavljaju se odraslima proglašavaju „problematičnom“ ili djecom s poremećajima u ponašanju. Kada se radi o djetetu čiji poremećaji u ponašanju nisu direktna smetnja ili ugrožavanje okoline, pravovremena detekcija i reakcija odraslih na problem, najčešće izostane. Nasuprot tome, dijete koje svojim ponašanjima remeti red i mir, stvara probleme ili se suprotstavlja autoritetu odraslih, izaziva brzu i snažnu reakciju. Međutim, prema saznanjima Ureda, ta reakcija je najčešće usmjerena na zaustavljanje neprihvatljivih i ugrožavajućih oblika ponašanja, dok se uzroci njihovog nastanka sustavno zanemaruju ili ih se ne uspijeva otkloniti.

Neprepoznavanje i neadekvatno reagiranje na pojavu poremećaja u ponašanju djeteta, kao alarma za pomoć, često rezultira produblivanjem problema i pojavom maloljetničke delinkvencije. Međutim i ovdje treba spomenuti da se osim zakašnjelih reakcija u nadležnim sustavima, u pravosudnom sustavu predugo čeka na izricanje sankcija kada je sudski postupak u tijeku, mada bi sva postupanja u slučajevima u kojima se odlučuje o djeci trebala biti žurna. Tako se događa da javnost ne prepozna sporost sustava kao uzrok problema vezanih za sankcioniranje počinitelja, nego traži pooštavanje kazni prema maloljetnicima, što nikako nije u suglasju s Konvencijom o pravima djeteta.

Stupnjevito izricanje odgojnih mjera jedan je od principa sankcioniranja društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih. Izdvajanje djeteta iz njegove dotadašnje sredine mjera je koja se poduzima radi trajnijeg i intenzivnijeg odgojnog tretmana ili mjere liječenja. Takve mjere primjenjuju se kao krajnje sredstvo i smiju trajati, u granicama određenim Zakonom o sudovima za mladež, samo koliko je potrebno da bi se ostvarila njihova svrha.

Obzirom na stanje prava djece u kontekstu neprihvatljivih ponašanja i maloljetničke delinkvencije kvalitetna prevencija mora biti prioritetni cilj cjelokupne društvene zajednice, od državnih tijela koja mogu donijeti niz kvalitetnih zakonskih propisa, preko znanstvenika koji istražuju ovu pojavu i donose nove spoznaje u praksu, pa do stručnjaka na terenu koji kreiraju i provode preventivne programe. Svoje mjesto imaju i mediji koji bi trebali raditi na pozitivnoj promociji niza preventivnih aktivnosti, nevladine udruge sa svojim programima i provedbom aktivnosti i drugi čimbenici u društvu, kao i Pravobraniteljica za djecu koja provodi neovisni monitoring. Smatramo važnim i osnaživanje obitelji i kompetencije roditelja u odgajateljskoj ulozi putem niza mjera, od ekonomskih, do učenja roditeljskih vještina, kako u svakodnevnom odgoju, tako i u situacijama krize u obitelji. U preventivno djelovanje ne smijemo zaboraviti uključiti i djecu koja su sposobna oblikovati svoje mišljenje, u donošenje odluka i kreiranje programa koji se tiču njih. Samo je sustavna prevencija koja ima u fokusu dijete te zadovoljenje njegovih stvarnih potreba i prava pravi put ka sveobuhvatnoj i pravovremenoj zaštiti djece.

U cilju sveobuhvatne i pravovremene zaštite djece od svakog oblika nasilja preporučamo:

- Uključiti djecu u kreiranje i provođenje programa koji se tiču njih;
- Pružiti sadržajnu i financijsku podršku stručnim timovima u odgojno-obrazovnim ustanovama u rješavanju problema nasilja u školama;
- Podržati program produženog stručnog postupka u školama;
- Podržati primjere dobre prakse;
- Kontinuirano evaluirati programe, razmjenjivati iskustva pozitivne prakse te podizati javnu svijest;
- Prepoznati stručne projekte i šire ih implementirati;
- U provođenju preventivnih mjera uključiti djecu i roditelje;
- Putem medija pozitivno promicati preventivne aktivnosti;
- Putem medija senzibilizirati i informirati javnost o problemima vezanim za djecu s poremećajima u ponašanju, ali bez senzacionalističkih naslova i tekstova. Naglasak treba biti na problemima, rizicima i načinima rješavanja problema, a ne pojedinačnim slučajevima;
- Širiti edukacije/radionice za buduće roditelje;
- Modele prevencije usmjeriti ne samo na dijete nego i na roditelje, okružje, školu;
- Širiti preventivne programe za ranu detekciju i ranu intervenciju i među stručnjacima koji su uključeni u skrb i zaštitu djece od rođenja (pedijatri, obiteljski liječnici, odgajatelji).

DJECA – SVJEDOCI OBITELJSKOG NASILJA

Mr.spec. Vedrana Ždero, prof. psihologije
Voditeljica Savjetovališta i Telefona za žrtve nasilja
u obitelji
Udruga MiRTa

Nasilje među djecom i mladima općenito se sve više prepoznaje kao štetno za psihološki, socijalni, školski, pa čak, i tjelesni razvoj djece. U krajnjim slučajevima, može završiti smrtnim ishodom (ubojstvom, suicidom). Istraživanja pokazuju da uključenost u nasilje među djecom, bilo s pozicije nasilnika, bilo s pozicije žrtve, može doprinijeti odbacivanju od strane vršnjaka, delinkvenciji, kriminalitetu, psihičkim smetnjama, daljnjem nasilju u školi, depresiji, te suicidalnim idejama. Ovi problemi ne nestaju s odrastanjem. Zbog značajnih dokaza da nasilje među djecom i mladima može imati teške negativne posljedice po psihofizičko zdravlje učenika, potrebno je utvrditi na koji se način ova pojava može najučinkovitije umanjiti.

Dva su opća uvjeta vrlo značajna za ostvarenje ovog cilja. Prvi je da odrasli, posebno kod kuće i u školi, postanu svjesni opsega ovog problema, a drugi uvjet odnosi se na odluku odraslih da se angažiraju s odgovarajućom ozbiljnošću u mijenjanju takvog stanja. Uz osviještenost o problemu nasilja te pružanje podrške i zaštite žrtvama nužno je raditi općenito na postizanju boljih odnosa među vršnjacima u školi i stvoriti uvjete koji će omogućiti i žrtvama i nasilnicima da se bolje snalaze u školskom okruženju i izvan njega.

Kada pokušavamo razumjeti nasilje među mladima, te planiramo preventivne aktivnosti, nužno je uzeti u obzir fenomen nasilja u obitelji u svim njegovim oblicima. Roditeljsko ponašanje prema djetetu jedan je od najznačajnijih čimbenika koji utječu na pojavu kasnijeg delinkventnog i kriminalnog ponašanja. Praksa i istraživanja ukazuju na postojanje povezanosti između

obiteljskog nasilja i nastanka agresivnog i antisocijalnog ponašanja kod djece koja žive u tim obiteljima.

Izloženost nasilju u obitelji smatra se činiteljem rizika i za doživljavanje i za činjenje vršnjačkog nasilja.

Nasilje u obitelji može biti bračno/partnersko nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje djece, nasilje nad starijim osobama. Ne svodi se isključivo na tjelesno nasilje već predstavlja obrazac različitih zlostavljajućih oblika ponašanja koje neka osoba koristi kako bi postigla i održala moć, kontrolu i dominaciju nad drugom osobom u zajednici (obitelji, kućanstvu). Prvi programi koji su se razvijali u području obiteljskog nasilja bili su usmjereni na žene žrtve i nasilne partnere, a malo pozornosti se posvećivalo djeci koja su bila izložena nasilju u obitelji. Djeca – svjedoci nasilja u obitelji su djeca koja gledaju ili slušaju nasilje u obitelji (najčešće između roditelja) i njegove posljedice. Prema prvim istraživanjima u RH, oko 25 % djece ponekad svjedoči fizičkom nasilju u obitelji (Vranić i sur., 2002.). Danas se izloženost djece nasilju u obitelji sve više određuje kao zaseban oblik zlostavljanja djece, a ta se djeca nalaze pod višestrukim rizikom. Svrha intervencija sa zlostavljanom djecom i odraslima je poboljšanje njihove psihosocijalne prilagodbe, odnosno smanjenje štetnih psihosocijalnih učinaka zlostavljanja.

U susretu s djetetom koje je bilo izloženo nasilju često se bojimo kako će ono reagirati, mislimo da je bolje prešutjeti pa će djeca zaboraviti ili da djeca ionako ne razumiju što se dogodilo. Ali, od negiranja djeca postaju još konfuznija i uplašenija te stvaraju pogrešne pretpostavke o nasilju, npr., da je nasilje u redu, normalno, da ga ljudi zaslužuju, uče negirati svoje osjećaje itd. Osjećaju se krivima i odgovornima za nasilje kojemu svjedoče ili ga doživljavaju. Što možemo učiniti? Sigurnost i zaštita su na prvom mjestu, preduvjet za sva daljnja postupanja. Razgovarati s djecom i slušati što nam ona govore čine se logičnim, jednostavnim i razumljivim zadacima, ali iskustvo kaže da nam je ponekad to najteže.

Danas se o prevenciji i tretmanu zlostavljanja djece u obitelji već mnogo zna, razvijen je niz intervencija prvenstveno usmjerenih prema žrtvi ili počinitelju kojima

se, zbog složenih uzroka zlostavljanja, također nastoji zahvatiti činitelje rizika i zaštite na različitim razinama, od pojedinca i obitelji do lokalne zajednice i društva u cjelini. Pitanje je samo u kojoj su mjeri takvi programi dostupni onima kojima su namijenjeni u okvirima naše zemlje ili lokalne zajednice. Intervencije s djecom i za djecu izloženu nasilju između roditelja obuhvaćaju rad na emocijama, povećanje sigurnosti, razvoj kompetencije i socijalne mreže te razumijevanje obiteljskog nasilja i smanjivanje samookrivljanja. Zlostavljanom ili zanemarenom djetetu može se pomoći intervencijama koje uključuju modeliranje prosocijalnih vještina i ponašanja, pomoć u razvijanju samopoštovanja i u interpretaciji zlostavljanja i djetetove uloge u njemu, kao i pružanje vodstva i zaštite djetetu. Također, smanjenju štetnih učinaka zlostavljanja na kasniji život i roditeljstvo pomaže psihološka integracija stresnog ili traumatskog iskustva zlostavljanja u djetinjstvu. Prilikom planiranja i realizacije intervencija, uvijek je potrebno imati u vidu i specifičnosti pojedinog slučaja zlostavljanja.

Partnerstvo, koje je Udruga MiRTa (Savjetovalište i Sklonište za žrtve nasilja u obitelji), po prvi put 2006. g., uspostavila s institucijom iz državnog sektora – Centrom za socijalnu skrb Split (uz suradnju i s ostalim državnim institucijama), predstavljalo je novi korak u razvoju MiRTinog modela rada u području zlostavljanja djece i nasilja u obitelji, kao i u lokalnoj zajednici. Iskustvo nam je pokazalo da je kontinuirana, neposredna i otvorena komunikacija (telefonski kontakti, timski sastanci, pismena komunikacija, edukacija) između profesionalaca uključenih u lancu zaštite jedne obitelji (djeteta) u slučaju nasilja u obitelji, koja uključuje praćenje napretka u rješavanju problema, promjena u ponašanju ili u obiteljskim ili izvanobiteljskim okolnostima i problema na koje se u procesu zaštite obitelji nailazi ili, pak, izvanrednih okolnosti, nužna kako bi rad različitih službi uključenih u isti slučaj bio koordiniran, a spriječilo se npr., dupliciranje usluga ili donošenje kontradiktornih odluka te omogućilo kontinuirano praćenje i procjenjivanje slučaja, kao i promjene/prilagodbe u intervencijama

sukladno potrebama zajedničkih korisnika. Povratne informacije mogu koristiti pri procjeni učinkovitosti određene intervencije u pojedinačnom slučaju, te ukazati na ono što možda nedostaje u lancu zaštite obitelji, odnosno djeteta ili odrasle žrtve. Različiti oblici komunikacije i suradnje te njihova redovitost i čestina omogućili su veću brzinu u međusobnom informiranju i djelovanju, više međusobnog povjerenja, a manje otpora u profesionalnim odnosima. Sve zajedno rezultira kvalitetnijim, sveobuhvatnim pristupom klijentu (obitelji), odnosno pružanju učinkovitije zaštite i pomoći.

Nažalost, zbog nedostatnih financijskih sredstava, što je problem koji često prati programe organizacija civilnog društva, suradnja se tijekom proteklih godina ostvaruje u smanjenom obimu i intenzitetu. Uzimajući u obzir kako nasilje u obitelji, kao i nasilje među djecom, predstavlja trajni problem važno je biti posvećen u djelovanju protiv nasilja i razvijanju sustava podrške u koji su uključeni svi koji rade na zaštiti djece i mladih. Jednokratne intervencije imat će mali učinak što se posebno odnosi na mlade osobe kod kojih se problem razvijao tijekom niza godina. Dakle, potrebno je osigurati kontinuitet programa. Stoga možemo reći da se posvećenost lokalne zajednice i države dijelom iskazuje i kroz sredstva koja izdvajaju za prevenciju nasilja u obitelji, odnosno nasilja među djecom i mladima.

Na kraju, ne treba zaboraviti da svatko od nas, kao pojedinac – bilo u privatnom životu ili u profesionalnoj ulozi, može učiniti razliku. U tom smislu, želim podsjetiti na dva značajna zaštitna čimbenika u životu djeteta, posebno onog zlostavljanog. Ako dijete prepoznaje da uz sebe ima barem jednu odraslu osobu od povjerenja, kao izvor ljubavi i podrške, kao i kada prepoznaje da okolina (npr., obitelj, škola...) vrednuje i podržava njegove sposobnosti i talente, ono će se lakše nositi s doživljenim nasiljem, a svoju energiju usmjeriti u rast i razvoj, primjereno dobi.

NASILJE, MLADI I MEDIJI: OD MORALNE PANIKE DO (I) RELEVANTNIH ZNANSTVENIH OTKRIĆA

Doc.dr.sc. Krešimir Krolo, sociolog
FF Zadar, Odsjek za sociologiju

Odnos javnosti, javnih institucija, javnih politika i znanosti prema utjecajima medijskih sadržaja na (agresivno) ponašanje mladih je problematika koja je kod nas tek nedavno dobila malo veći medijski prostor i interes pojedinih znanstvenih disciplina. Problematizacija medija, nasilja i (novih) kultura mladih okupiraju javni prostor zapadnih društava već više od 100 godina (Cumberbatch, 2002.). Unutar jednog takvog konteksta nužno je bilo predstaviti povijesnu perspektivu razvoja reakcija javnosti na medijski problematične sadržaje, kao i razvoj znanstvenih pristupa istraživanja medijski posredovane komunikacije. Svrha toga je da se skrene pozornost na fundamentalne razlike u pristupima s obzirom na socio-kulturni, politički i ekonomski kontekst, te da se predstave pristupi koji su suvremeniji i primjereniji izučavanju medijskog okruženja i njihovih korisnika na početku 21. stoljeća. (Jensen, 2002.)

S tom namjerom detaljno su se izložili prednosti i nedostaci psihologije medijskih učinaka i njihovih dosadašnjih istraživanja, te kritika tih istraživanja sa strane sociologije i kulturnih studija. Naime, iako je psihologija tražila uzročno-posljedične veze izloženosti medijskom nasilju i kasnijeg agresivnog ponašanja, metaanalize (Paik i Comstock 1994; Ferguson 2002) eksperimentalnih i longitudinalnih korelacijskih istraživanja pokazala su da se od ukupnosti nečijeg agresivnog ponašanja najviše 10% može pripisati nasilnim medijskim sadržajima. (A što se redovito ignorira u raspravama i javnim politikama oko kontrole i cenzure “neprijemnog” sadržaja, pogotovo kada su djeca i mladi u pitanju).

Stoga, sociološki pristupi, i pristupi koji dolaze iz kulturnih studija, kulturnih teorija (pa i kriminologije)

kritiziraju moralnu paniku (Cohen, 1973.) koja se stvara oko kulturnih sadržaja koji predstavljaju životno-stilske orijentacije mladih i djece. Naime, prema toj kritici, reduciranje složenih društvenih odnosa na linearne, uzročno-posljedične odnose, nema samo kao krajnji proizvod institucionalizaciju dubioznih rezultata i njihove šire društvene primjene, već i diskurzivnu formaciju dominantne kulture i znanosti koja se očituje ograničavanjem relativne kulturne autonomije mladih i djece (proglašavajući proizvode u kojima oni uživaju štetnima ili zatupljujućima).

Pristupi kulturnih studija i sociologije stoga otvaraju perspektive koje u krajnjim korisnicima medijskih sadržaja ne vide pasivne i bespomoćne primatelje medijskih poruka, već aktivne pregovarače smisla i značenja prema kulturnim resursima i kodovima koje donose u procese medijski posredovane interakcije, ili interakcije sa medijima. (Livingstone i Bovill, 2001; Buckingham i Bragg, 2004; Buckingham i Liesebeth, 2007.)

Drugim riječima, nasilje u medijima nije jednoznačno i linearno preneseno od pošiljatelja do primatelja, već se aktivno pregovara “u glavama” krajnjih korisnika. Nasilje u medijima će imati jači učinak (ako progovaramo iz psihologijskih perspektiva) samo onda kada se uzmu u obzir druge socio-kulturne varijable, kako one na individualnoj, tako i na široj društvenoj razini. Medijski posredovano nasilje onda služi kao resurs za oblikovanje nasilnog identiteta, a nikako kao monokauzalna predispozicija agresivne ličnosti. Adresiranje konkretnijih uzroka eskalacije nasilnog ponašanja među mladima u hrvatskom društvu treba onda potražiti u postratnim i tranzicijskim izazovima (Koludrović i Petrić, 2007.), kao i “normalizaciji” takvog identiteta koji je sastavni dio patrijahalne kulturne matrice kojoj naše društvo pripada.

Reduciranje nasilja moglo bi se postići ne “moralnom histerijom” nad “ekscenim” kulturnim/medijskim sadržajima mladih, već senzibilizacijom i edukacijom javnog prostora prema onome što smo prihvatili kao normalni dio identiteta i svakodnevice.

PRIVRŽENOST I NASILNA PONAŠANJA MLADIH

Prof.dr.sc. Gordana Buljan-Flander
Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

Nasilna ponašanja mladih izazivaju sve veću pozornost struke i javnosti. U usporedbi s drugim dobnim skupinama, adolescencija je razvojni period u kojem se javlja značajno više nasilnih ponašanja.

U istraživanju uzroka te pojave, značajnom se pokazala teorija privrženosti: nesigurna privrženost negativno djeluje na stav prema sebi i/ili drugima, što povećava vjerojatnost agresivnih reakcija. Psihosocijalni procesi (regulacija osjećaja i impulsa, razvoj primjerenih odnosa s drugima i pozitivnog samopoimanja, identifikacija s društvenim vrijednostima i dr.) ovise o odnosu privrženosti u prvim godinama života. Najszažetije to prikazuje Friedrich (1995.) koji opisuje da se učinci traumatizacije u djetinjstvu pojavljuju na tri dimenzije: privrženosti, samoregulaciji i procjeni kontinuiteta vlastitog života. Poteškoće u razvoju privrženosti djeluju na interakcije u kojima je mlada osoba emocionalno udaljena i disocirana, nepovjerljiva i osjetljiva. Problemi samoregulacije dovode do problema u ponašanju, kao što su nasilje, impulzivnost i spolno neprijemno ponašanje. I konačno, procjena kontinuiteta vlastitog života odnosi se na to kako je traumatsko iskustvo integrirano u životno iskustvo i samopoimanje.

Razvoj samoregulacije i empatije kod djece je usko vezan uz način na koji su se roditelji brinuli o njihovim razvojnim i emocionalnim potrebama. Empatija se može razumjeti kao djetetova postupna internalizacija roditeljskih kapaciteta da odgovore na njegove potrebe, tj. kao prijelaz kapaciteta za empatičnu brigu od roditelja na dijete.

Sa stanovišta teorije privrženosti, adolescencija je prijelazno razdoblje. Na početku tog životnog razdoblja, mladi ulažu napore u smanjivanju ovisnosti o roditeljima. Na kraju ovog razdoblja, već su u životnoj situaciji da

nekoj drugoj bitnoj osobi postanu važna osoba s kojom će razvijati privrženost. Ovo je razdoblje transformacije u emocionalnom, kognitivnom i ponašajnom sustavu, kad se mlada osoba mijenja od nekog tko prima brigu u nekoga tko je daje (Allen i Land, 1999.). Ovi procesi ne odvijaju se odvojeno od stvarnosti, već u svakodnevnom kontaktu s roditeljima i drugim važnim osobama, kada dolazi do promjene u odnosima s roditeljima s ciljem stvaranja manje ovisnosti o njima kao figurama privrženosti. Međutim, ključno je da promjena nastupa zbog slabije ovisnosti mladih o roditeljima, a ne zbog opadanja važnosti samog odnosa roditelj-adolescent.

Pravovremena prevencija usmjerena na podršku i edukaciju obitelji se pokazala dugoročno efikasnom. Osim važnosti rane prevencije, istraživanja pokazuju da je adolescencija prilika za korigiranje antisocijalnih ponašanja kroz intervencije koje su usmjerene na kognitivno-afektivne sheme mladih i njihova očekivanja u odnosu na sebe i druge.

GDJE SMO STIGLI?

Vesna Dorotka, specijalista kliničke psihologije

Prije 11 godina na skupu koji je organizirala udruga «MIRTA» u pogledu zlostavljanja djece, upozorila sam javnost na značajan porast psihičkih poteškoća kod djece, kao i na nepostojanje organizirane zaštite mentalnog zdravlja djece u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Tekst je objavljen i u «Slobodnoj Dalmaciji» pod naslovom «Zašto se djeca ubijaju?». Naime, radeći u Splitskoj bolnici (tada sam 19 godina radila u bolnici, a sada imam skoro 30 godina radnog staža, od toga 26 godina u Klinici za dječje bolesti KBC-a Split) uočila sam značajan porast psihičkih poteškoća kod djece od rata pa na dalje. Za vrijeme rata prvi put smo se u bolnici susreli sa pokušajima suicida djece u dobi od 12-14 godina! Porastao je broj psihičkih poteškoća djece koja su se manifestirala ne samo na psihičkom planu, već i tjelesnim smetnjama (razne psihosomatske bolesti i reakcije), kao i neprilagođenim ponašanjem (agresivna ponašanja). Ta me situacija jako zabrinula, te sam u više navrata upozoravala da ukoliko ne posvetimo dovoljno pozornosti djeci ona će sve češće svoje nezadovoljstvo pokazivati agresijom prema drugima ili prema sebi. To se, na žalost, i obistinilo. Crne kronike u novinama danas su pune maloljetničkih prijestupnika, a autoagresivna ponašanja – od pokušaja suicida, pa sve do alkoholnog opijanja, sve su učestalija i počinju u sve ranijoj dobi. I opet stručnjaci poručuju isto – ako ne pomognemo djeci, situacija će biti sve gora. Kakve ćemo odrasle ljude imati, u kakvom ćemo svijetu živjeti? Situacija se mijenja na gore, a broj stručnjaka koji se bave zaštitom mentalnog zdravlja djece ostao je isti kao i prije 11 godina.

I ovaj skup organizirala je nevladina udruga. A što rade institucije (mislim prvenstveno na zdravstvene institucije)? Uprkos stalnim upozorenjima stručnjaka, još se nije uspio oformiti odjel pedopsihijatrije u KBC-u (navodno svaki čas?!), a savjetovalište za mentalno zdravlje postoji u okviru Centra za djecu sa smetnjama u razvoju gdje je zaposlen jedan pedopsihijatar.

Za djecu su odgovorni roditelji, a ne društvo, često sam čula primjedbu od ljudi koji rade s djecom. Naravno da je najvažnije i nenadoknadivo roditeljsko okruženje, ali ako ono ne djeluje kako treba, neophodna je pomoć društva. I odgojne institucije – vrtići, škole, mogu barem djelomično kompenzirati ono što roditelji nisu znali ili nisu mogli. A potrebne su i ustanove poput savjetovališta za mentalno zdravlje (ili nekog drugog naziva) za pomoć djeci, a prvenstveno nama odraslima da možemo adekvatno odgovoriti na zahtjeve njihovog odrastanja, te se s time lakše nositi. Iako izgleda paradoksalno, ali iz vlastitog iskustva mogu reći da o djeci, o njihovim potrebama, najmanje znaju upravo oni koji bi to trebali, odnosno oni koji su najodgovorniji, a to su roditelji, odgajatelji na svim razinama (od vrtića pa do fakulteta), pa i liječnici koji se bave djecom.

Najvažnije je raditi na prevenciji. Ako pratimo djetetov razvoj i oslušujemo njegove potrebe, najbolje ćemo odgovoriti na njegove zahtjeve. Ali, ako već ne uspijemo spriječiti javljanje poteškoća, da bi mogli pomoći djetetu moramo znati slijedeće: svaki simptom – bilo tjelesni ili psihički, svako neprilagođeno ponašanje pokazuje da je djetetu teško, želi da ga razumijemo i zapravo nas zove u pomoć. Ali mi lakše razumijemo jezik kompjutera, a izgleda da nam je najteže razumjeti poruke koje nam šalju naša djeca. A zapravo traže malo naše dodatne pažnje i ljubavi. Lakše nam je reći da djeca imaju problem (vrlo često kažemo i da su ona problem), a ne razmišljamo o tome da smo ga možda mi uzrokovali. Ne povezujemo uzrok i posljedicu. Govorimo – dijete je ludo, divlje, bezobrazno, a mi odrasli smo, naravno, O.K.

Kada se jave poteškoće često se pitamo – što s ovim djetetom nije u redu, ali s djetetom je obično sve u redu, ali zato s nama odraslima nije baš uvijek. Od 80-tero djece koja su pokušala suicid, a hospitalizirana su na Klinici za dječje bolesti od 1990. pa do 2006. godine (do kada sam radila u bolnici), većina djece je bila bez ikakvih odstupanja (dakle, normalna), a pokušaj suicida bio je reakcija na, za njih, nepovoljne okolnosti. Sigurno su već prije slala signale da im je teško, ali koje, na žalost, na vrijeme nismo prepoznali. Ne trebamo tražiti krivce,

već pokušati pomoći svima, i djeci i odraslima. Za početak počnimo konačno djecu uvažavati. Pokažimo da nam je zaista stalo do njih, a ne da nam briga o djeci ostane samo parola. Pokažimo i mi odrasli međusobno uvažavanje i poštivanje. Jer ljubav, pažnja i uvažavanje potrebni su nam cijelog života. Ljubav je osnovni uvjet preživljavanja, a isto tako i kvalitetnog življenja, najbolji lijek za djecu i za odrasle.

IZ DNEVNIKA ŠKOLSKOG PSIHOLOGA

POLICIJA ILI KAZALIŠTE POTLAČENIH?

Nataša Kekez Vrgoč, prof. školska psihologinja
Privatna jezična gimnazija „Pitagora“ Split
Vanjski suradnik UNICEF-a u programu „Stop nasilju među djecom“

„Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima predstavlja jedno od kvalitetnih uporišta za sprječavanje nasilja među mladima. Poradi sprječavanja nasilja među djecom i mladima provodi se niz preventivnih mjera posebno u zonama odgojno-obrazovnih ustanova.

Tijekom 2008. godine provedeno je 189.967 obilazaka školskih ustanova od strane policije te 5.053 preventivno-edukativnih aktivnosti policije u zonama odgojno-obrazovnih ustanova.“

(Vlada Republike Hrvatske, Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima za 2009. godinu, Izvješće, Zagreb, lipanj 2009.)

Čitam popisane aktivnosti policije i pitam se jesam li možda nabasala na krivi dokument pod pravim nazivom.. Program aktivnosti za sprječavanje nasilja nad djecom i mladima je iznimno važan dokument jer cilja djelovati na, u Hrvatskoj, prilično prisutnu pojavu vršnjačkog nasilja koje ostavlja značajne posljedice na sve aktere, prije svega djecu koj su zlostavljana, ali in zlostavljače kao i odgojno obrazovne ustanove u kojem se događa.Vršnjačko nasilje je istovremeno kompleksna pojava, čije sprječavanje nikako nije moguće ostvarivati uz prioretiziranje djelovanja policije, već uspješna prevencija traži aktivno i sustavno uključivanje niza formalnih i neformalnih dionika odgojne i obrazovne politike.

Sprječavanje nasilja među djecom i mladima predstavlja izuzetno važnu dimenziju rada u odgojno – obrazovnim ustanovama. Zašto? Zato što u našim školama

imamo 10.4% učenika žrtava vršnjačkog zlostavljanja, pri čemu se misli na nasilje koje se događa 2- 3 puta mjesečno i češće. To je pokazalo istraživanje UNICEF-a koje je uključilo 23 342 učenika/ica osnovnih (5. – 8. razred) i 3.974 učenika/ica srednjih škola (1. – 4. razred) 2004. Godine. U istraživanju provedenom od 2008.-2010. na 4.397 učenika/ica viših razreda taj se broj povećava na 11.3 %, sa posebno vidljivom eskalacijom u 6. razredu.

Prevenција nasilja među djecom i mladima predstavlja izmino važnu dimenziju rada odgojno obrazovnih ustanova ne samo zbog očito evidentne prisutnosti ove pojave u našim školama, već i zbog značajnih posljedica koje vršnjačko nasilje ostavlja na dijete koje je zlostavljano. Vršnjačko nasilje tako stvara nesretno dijete, koje ima pojačani strah i tjeskobu te nisko samopoštovanje koje se zadržava i u kasnijoj dobi. Vidljivo je kako žrtve vršnjačkog zlostavljanja izbjegavaju školu i druženja (20% djece izostaje iz škole), imaju psihosomatske probleme (glavobolje, bolovi u truhu (22% zlost. djece), probleme s koncentracijom (29%), i spavanjem (20%). Poneki pokušaju samoubojstvo, rijetko ubojstvo.

Iako je u postupanju kod slučajeva nasilja među djecom i mladima prioritet žrtva, ne treba zaboraviti da su djeca i mladi koji čine nasilje istovremeno u potrebi za pomoći. U suprotnom, propuštamo priliku prevenirati maloljetničku delikvenciju. To pokazuju i podaci UNICEF-a, prema kojima je u Hrvatskoj? 60% djece i mladih koji su zlostavljali do 24. godine osuđeno za prekršajna ili krivična djela, a 40% njih bilo je osuđeno i više puta.

Kada pogledamo ove podatke koje je prikupio UNICEF-ov ured u Hrvatskoj, baveći se temom vršnjačkog nasilja od 2003. do sada, itekako nam je jasno zašto su važne aktivnosti njegove prevencije. Međutim, u praksi je prevencija zanemarena pa se, kako vidimo, u provođenju Vladina Programa aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima zamjenjuje obilascima odgojno-obrazovnim ustanovama od strane policije.

Proteklih 7 godina kao vanjski suradnik UNICEF-a u programu „Stop nasilju među djecom“ i „Prekini lanac“- programu prevencije elektroničkog nasilja radila sam s učiteljima u osnovnim školama, domišljajući zajedno s njima načine na koji možemo kvalitetno odgovoriti na ovu pojavu.

Uz mnoštvo entuzijazma i puno dobre energije, u radu s učiteljima prepoznala sam i jednu pojavu koja je prisutna već godinama u obrazovnom sustavu, a to je kolektivna zanemarenost nastavničke profesije. Bez obzira na sve reforme koje su provedene ili su proslanjane u školama, i dalje je nedostavno riješeno pitanje rada na kontinuiranom stjecanju znanja, vještina, promicanju inovacije, korištenja različitih pedagoških metoda te osiguranja stručne i druge potpore u odgovoru na specifične situacije s kojima se nastavnici svakodnevno suočavaju.

Kako drugačije objasniti činjenicu da od 30 mladih nastavnika, sudionika jedne od spomenutih UNICEF-ovih radionica, koji imaju volje i želje učiti baš nitko nije čuo za Kazalište potlačenih, metodu koja se u svijetu uspješno koristi od 70-tih godina prošog stoljeća, između ostalog, i za osvještavanje problema nasilja? Pitanje zanemarenost nastavnčkog zvanja, kao i kompetencija, ne može biti i nije samo odgovornost nastavnika, već uvelike posljedica izostanka sustavnog promišljanja i djelovanja upravo u smjeru kontinuiranog obrazovanja, supervizije te konkretnog savjetovanja nastavnika u njihovom radu kroz djelovanje referentnih specijaliziranih centara. Stoga, uslijed izostanaka svega navedenog, u našim školama vrlo uspješno podučavamo djecu faktografiji, ali se slabo snalazimo s inovativnim oblicima nastave. Na taj način prevencija se ne može uspješno provoditi.

RIJEČ STRUKE (Izjave stručnjaka u medijima)

“S vrlo popustljivim i mekim roditeljima djeca započinju ‘opasne igre bez granica’, upadaju u probleme, u nadi (koju, dakako, nikad neće izgovoriti) da će roditelji konačno ipak postaviti te granice i odlučiti što je u skladu s obiteljskim vrijednostima, a što nije. Na neki način djeca nas provociraju da bi od nas napravili bolje ljude i roditelje. Mi odrasli to ne doživljavamo kao njihov pokušaj ‘da nam pomognu’ da počnemo komunicirati, već se ljutimo i vrijeđamo ih etiketirajući ih kao neodgovorne, agresivne, bezobrazne, lijene...”

Jasenska Pregrad, prof. psihologije i psihoterapeutkinja

“Ne možemo povezati kompjutorske freakove s bešćutnošću i pomanjkanjem savjesti. Pomanjkanje osjećajnosti i suosjećanja u pravilu je posljedica traumatskih iskustava ili hladnog odgoja. Bilo bi prekrasno da možemo jednostavno proglasiti igrice, crtiće i nasilje u filmovima krivima za agresivno ponašanje, pa onda mi kao odgajatelji i društvo u cjelini možemo oprati ruke. Mnoga istraživanja su pokazala da ne postoji jednoznačna povezanost između nasilja u medijima i nasilja u ponašanju pojedinca. Ono povećava vjerojatnost da će netko tko se već ponaša agresivno oponašati ono što je vidio. Dakle, važno je zalagati se za smanjenje nasilja u medijima, ali ono nije primarni uzrok, nego više odraz vrijednosti društva. Najutjecajniji je kućni odgoj!”

Jasenska Pregrad, prof. psihologije i psihoterapeutkinja

“Roditeljima koji su odgajali djecu autoritarno, iz pozicije ‘ja znam i ja sam moćan’ (kaznama i nagradama), njihova adolescentna djeca počinju otkazivati poslušnost, prestaju ići u školu ili im na neki drugi način pokušavaju dokazati da su sada u odnosu na njih postali bespomoćni. Oni žele da roditelji odustanu od apsolutnog kontroliranja njihova života i konačno se počnu ponašati prema njima kao prema nekome tko nešto misli, osjeća i hoće i o tome može razgovarati. ‘Projekt’ kojega se oblikuje izdavanjem kazni i nagrada, dakle izvana, želi da mu se konačno prizna da je subjekt vlastita života.”

Jasenska Pregrad, prof. psihologije i psihoterapeutkinja

“Djeca se ne rađaju nasilna nego takva postaju kroz život. Takvo ponašanje mogu naučiti u obitelji ili od vršnjaka. Poruke o tome da nasiljem mogu postati ‘popularni’ dobivaju i putem medija i filmske industrije. Djeci ne objašnjavamo da mogu biti važna ako doktoriraju sa 25 godina. Upravo roditelji moraju djeci formirati vrijednosti.”

prof.dr.sc. Gordana Buljan Flander
ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih
Grada Zagreba

“Djeca i mladi odrastaju u okolini u kojoj je nasilje legitiman, iako ne legalan, način ostvarivanja želja. Ne mora se čak raditi o primjeni grube fizičke sile ili izrazitim oblicima verbalnog i psihičkog nasilja. Čak se događa da roditelji primjenom nasilja pokušavaju dijete naučiti da bude nenasilno. Sve dok ne počnemo komunicirati s uvažavanjem, nemamo se pravo čuditi nasilničkom ponašanju kod djece i mladih”.

prof. dr. sc. Dejana Bouillet
socijalna pedagoginja s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta
u Zagrebu

Svjedoci smo obiteljskog bankrota u Hrvatskoj!

Današnji ritam života neke obitelji doista pretvara u „fast-food“, „instant“ obitelji, što je sintagma za brze, površne i nezdrave, čak i ugovorno kompromisne međusobne odnose.

Politika i društvo trebaju se napokon opredijeliti koliko im je stvarno stalo do svakog člana obitelji bez obzira na dob, spol ili socijalni status.

Roditelji dnevno u razgovoru s djecom u dobi od 12 i 13 godina provedu do 30 minuta. “Pozitivna i empatična komunikacija djece i roditelja osnova je svega i ona mora početi još i prije djetetova rođenja”.

doc.dr.sc. Jasmina Zloковиć,
profesorica Filozofskog fakulteta u Rijeci

„Prema podacima za Splitsko-dalmatinsku županiju, tri tisuće usluga unutar zdravstvenog sustava dobije se od strane dječjeg psihijatra. U protekloj godini je zabilježeno oko tri tisuće djece žrtava ili svjedoka obiteljskog nasilja. Prosječno godišnje desetoro djece doživi neki oblik seksualnog nasilja. Veliki broj djece pati zbog nasilja te manipulacije i psihičnog zlostavljanja vezanog u razvod braka. Raste broj depresivne djece, djece s fobijama, sa stresom, te s poremećajem prehrane. U ovom trenutku postoje samo dva dječja psihijatra na području Splitsko-dalmatinske županije koji rade s djecom, i to u neadekvatnim uvjetima...“

prof.dr.sc. Silvana Krnić, dr.med., spec.psihijatrije

„Djeca nemaju vremena čekati da sustav profunkcionira, i nedobivanje pravovremene pomoći može biti kobno po njihov život. Veliki je broj djece koja su pokušala suicid, što je četvrti uzrok smrtnosti u dobi od 10 do 14 godina i treći uzrok smrtnosti u adolescenata između 15 i 19 godina.“

Mila Jelavić, dipl.iur

(Pravobraniteljica za djecu od 2006. do 2014.)

RIJEČ MLADIH

Učenici splitskih srednjih škola (2. jezična gimnazija, 4. gimnazija „Marko Marulić“, 5.gimnazija „Vladimir Nazor“, Ekonomsko birotehnička škola, Privatna gimnazija Pitagora i Privatna škola Marko Antun de Dominis) promišljali su i odgovarali na pitanja:

Što društvo može i treba napraviti u sprječavanju nasilja među mladima?

Kako ja mogu doprinijeti da nasilja među mladima bude manje?

Ovo je dio njihovih odgovora:

„U zadnje vrijeme svjedoci smo i nasilju među maloljetnicima. Treba reagirati brzo i odlučno, pa i njih kazniti za njihove loše postupke. Ja bih organizirala društvene grupe koje bi pomogle u rješavanju dječje i maloljetničke delikvencije. Borila bih se za smanjivanje nasilja. Danas smo svi mi potencijalne žrtve nasilnika i zato svaki roditelj mora konstantno promatrati, odgajati i učiti kako bi se znalo izbjeći nasilje i u kritičnoj situaciji se pametno postaviti. Isto tako kad bi obitelj bila više prisutna u životu djeteta manje mladih bi se preobrazilo u nasilnike“. **Karla, 1. razred**

„Mislim da je jedino rješenje dobar razgovor s nasilnicima, jer je to, po mom mišljenju, stvar psihičkog stanja. Ako bi se u obitelji više pažnje posvetilo odgoju djeteta, naučilo ga rješavati probleme na zdrav način, komunikacijom, izbjegavati agresiju kojom se ne rješava ništa. Nasilje proizlazi iz odgoja osobe i to je mjesto u kojem se jedino može i iskorijeniti“. **Tina, 1. razred**

„Kad bi mogla određivati kazne za nanošenje teških ozljeda ili za nanošenje duševne boli to bi bile katastrofalne kazne“. **Anamarija, 1. razred**

„Nasilje je potrebno zaustaviti prevencijom, novčanim kaznama, zatvorskim kaznama ili na neki drugi način. U sprječavanju nasilja treba prvo krenuti od sprječavanja nasilja u obitelji i ako se tu problem riješi, siguran sam da će biti automatski i manje nasilja u društvu. Potrebno je u školama, udrugama ili drugim institucijama posvetiti mnogo vremena preodgoju, mnogo razgovora i ljubavi, jer je to jedini način da se promijene“. **Marin, 1. razred**

„Društvo bi nasilnike trebalo izolirati sve dok ne vide da je bolje prestati izivljavati se na drugima nego biti sam, bez prijatelja. Trebalo bi povećati kazne za nasilnike da im sljedeći put ne padne na pamet nekoga maltretirati. Kazne bi trebale biti društveni, dobrotvorni rad (u školama, vrtićima, domovima, centrima za djecu s posebnim potrebama...). Dok kod gorih slučajeva novčana kazna, dom ili zatvor. U sprječavanju nasilja bilo bi važno djecu skloniti od nasilnih roditelja kako ne bi kasnije oni postali nasilnici“. **Tin, 1. razred**

„Najbolji način sprječavanja nasilja bio bi pokazati pozitivan primjer pa bi i drugi uvidjeli da postoji bolji način rješavanja problema. Osobno nasilnike bih uputila da rade nekakav volonterski posao, gdje bi pomagali ljudima, a ne ih zlostavljali“. **Paula, 2. razred**

„Svaki pojedinac može doprinijeti tako da kontinuitano upozorava svoje prijatelje na negativno ponašanje, pokaže pozitivan primjer i pruži podršku“. **Doria, 2. razred**

„U slučaju da saznamo za problem nasilja važno je reagirati. Danas u državi, ulici ili gradu ima mnoštvo udruga, hrabrih telefona, odnosno mnoštvo mjesta gdje se može obratiti za pomoć. O nasilju žrtve prvo moraju progovoriti u razredu, školi, obitelji, televiziji i zahtjevati pomoć. Čim se problem otvori, javit će se i rješenje. Mnogi pojedinci će pomoći. Zato ljudi progovorite, tražite pomoć jer ipak šutnja nije zlato!“ **Marieta, 2. razred**

„Zlostavljače društvo treba prijaviti i zahtjevati strože kazne, dok zlostavljanoj osobi trebaju pružiti potrebnu stručnu pomoć. Kao ni duštvo, ni ja ne mogu puno

pridonjeti smanjenju nasilja zbog toga što je svatko pojedinac za sebe i teško nasilnu osobu možemo promijeniti ako ona sama to ne želi. Zlostavljanoj osobi mogu pomoći tako da joj savjetujem stručnu pomoć. Također mogu pridonijeti tako što znam da ako jedna ili nekolicina osoba zlostavlja nekog u društvu ili na ulici, trebam odmah obavijestiti policiju i pronaći stručnu pomoć“. **Mia, 2. razred**

„Svi trebaju biti uključeni u sprječavanje nasilja. Razgovorom je najlakše, a ako se čak i tada nasilje ne spriječi ili ne smanji trebalo bi nasilnike kažnjavati putem škole ili intervencijom policije. Svi mi možemo pomoći u sprječavanju nasilja ili barem da se nasilje smanji. Najprije trebamo postići to da mi ne budemo nasilni. Ako smo mi ti nad kojima se vrši nasilje onda trebamo porazgovarati s nekim o tome i pokušati doći do rješenja“. **Lea, 3. razred**

„Trebali bi organizirati više susreta mladih i udruga koji potiču život bez nasilja. Prije svega trebali bi ih učiniti zanimljivijima nego sada, organizirati razne igre, putovanja, prezentacije koje će privući mlade i koje će ih zainteresirati za takve projekte. Mi, kao pojedinci, možemo doprinijeti smanjenju nasilja među mladima. Mi ih bolje poznamo, jer smo njihovi vršnjaci, bolje ih razumijemo, te ih razgovorima možemo probati potaknuti da promijene način ponašanja. Možemo se također obratiti odraslim osobama ili institucijama koje se bave pitanjem nasilja, te dobiti savjete“. **Antea, 3. razred**

„Društvo, kao stabilna zajednica svjesna problema današnje mladeži, ne može baš puno učiniti bez djelovanja viših organa vlasti i države“. **Željana, 3. razred**

„Zadužio bih državne institucije da daju besplatne termine da bi se problemi riješili i da bi se odnosi među ukućanima poboljšali. Postrožio bih i mjere, kao što je u Velikoj Britaniji njihova premijerka napravila. Za svaki veći nered odredio bih veću novčanu kaznu, tako da sljedeći put razmisle prije nego što nešto naprave“.

Ivan, 3. razred

„Trebali bi uvesti veće kazne za nasilnike, ne bi ih trebalo puštati na slobodu. Organiziranjem različitih akcija, kampanja i koncerata ljudi pokušavaju reći mladima da se ne treba tući. Trebalo bi više kontrolirati mlade i njihovo ponašanje. Mislim da bi mladi bez obzira na svoje godine trebali biti kažnjeni kao odrasle osobe“. **Duje, 3. razred**

„Mislim da ja osobno ne mogu utjecati da nasilje bude manje. Mogu iz toga samo naučiti lekciju za svoj budući život, te samo pripaziti u kakvom se društvu nalazim i imat povjerenja prema roditeljima koji su mi u životu sve pružili. Naravno, i imat poštovanja, što je danas veliki nedostatak kod mladih“. **Dina, 4. razred**

„Mislim da bi se cijelo društvo trebalo baviti problemom nasilja jer se samo zajedničkim djelovanjem može doći do željenog cilja. Prvi koraci borbe mogu biti razna predavanja u školi, poučne emisije na televiziji, razgovor s roditeljima s djecom, predavanja za mladež u crkvi o vrijednosti ljudskog života i prihvaćanja drugih... Drugi korak su kazne za počinitelje nasilja“. **Katarina, 4. razred**

„Smatram da kazne i sankcije u školi za fizičko i verbalno nasilje trebaju biti veće i drastičnije te da će se na taj način nasilje donekle smanjiti. Učenici koji nastave sa nasilnim ponašanjem bi trebali posjećivati psihijatre ili biti isključeni iz škole. Također svaka situacija je različita te je treba tretirati individualno“. **Jere, 4. razred**

„Veće mjere opreznosti MUP-a su svakako dobro rješenje, posebno vikendima kada je mladih najviše u noćnim izlascima gdje lako dođe do fizičkog sukoba. U školama bi u sklopu nastave trebalo razgovarati o nasilju i učiti kako rješavati probleme na miran način bez agresije“. **Ante, 4. razred**

ZA ONE KOJI ŽELE ZNATI VIŠE:

ŠTO MOGU UČINITI RODITELJI I NASTAVNICI U SUZBIJANJU NASILJA MEĐU MLADIMA

(Preporuke stručnjaka Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba)

Roditelji mogu puno toga učiniti da pomognu djetetu, žrtvi nasilničkog ponašanja. Moraju znati da za zastrašivanje nije krivo njihovo dijete. Većina djece odrasta u nenasilnim uvjetima i nisu navikla na takovo ponašanje, te se često ne snalaze i nisu u mogućnosti primijeniti neke od strategija sprečavanja zastrašivanja. Stoga je važno znati da, ako nam se dijete požali, ono očekuje pomoć i nikako mu se ne smije savjetovati da se ne obazire na zastrašivanje.

Što roditelji mogu učiniti ako sumnjaju da je dijete žrtva nasilničkog ponašanja u školi?

- potaknuti dijete da ispriča što se događa, pri čemu ga ne prekidati;
- uvjeriti ga da nije ono krivo i da je učinilo pravu stvar rekavši za problem;
- potražiti pomoć nastavnika i/ili stručnog suradnika u školi;
- biti svjesni znakova i simptoma zastrašivanja, ne ignorirati i ne umanjiti znakove koje uoče;
- ne hrabriti dijete da se samo odupre tome;
- pružiti priliku djetetu da kaže što o tome misli;
- okupiti i druge roditelje te raspraviti o problemu i potaknuti razmišljanja o načinima njegova suzbijanja i izrade programa u školi;
- predložiti izradu školskog pravilnika za rješavanje sukoba;
- zapisivati sve incidente;
- pratiti dijete do škole ako se nasilje događa na putu do škole ;
- potaknuti dijete da se druži s prijateljima u školi i na

putu do škole;

- odvesti dijete na tečaj samoobrane ako to može pomoći njegovu samopouzdanju i osjećaju sigurnosti.

Što roditelji mogu učiniti da zaustave nasilničko ponašanje kod djeteta?

Istraživanja su pokazala da se nasilno i agresivno ponašanje uči u ranim godinama života. Roditelji imaju važnu ulogu u smanjivanju nasilja, upravo odgajajući svoju djecu u sigurnim domovima i s puno ljubavi. Važno je naučiti dijete kako da se nosi s osjećajem ljutnje bez uporabe sile:

- razgovarati s djetetom i objasniti mu posljedice nasilja na žrtve;
- biti prisutniji u djetetovim aktivnostima ;
- biti primjer i poticati cijelu obitelj na drugačije ponašanje;
- ne dopustiti da dijete svjedoči nasilničkom ponašanju kod kuće;
- pokazati djetetu drugačije načine druženja;
- razgovarati s djetetom o svemu, pa i o školi (Ako dijete na pitanje “Kako je bilo u školi?”, najčešće odgovara “Dobro” i tu razgovor prestaje, treba biti uporan i nastojati nastaviti razgovor.);
- hrabriti dijete i pohvaliti ga za suradnju s drugima i nenasilno rješavanje sukoba;
- dogovoriti sastanak s ravnateljicom, nastavnikom, psihologom/pedagogom.

Kad se utvrdi žrtva bullyinga, liječnik ili psiholog trebaju provjeriti eventualno postojanje anksioznog (tjeskoba) poremećaja, depresije i slično.

Pojava bullyinga jedan je od kriterija za smetnje u ponašanju. Svakako treba dijete uputiti psihologu ili psihijatru. Cilj terapije ili savjetovanja je podizanje razine samopoštovanja. Roditeljima treba savjetovati da za dijete pronađu aktivnost u kojoj je uspješno i za koju pokazuje zanimanje. Veoma je važna suradnja nastavnika i roditelja tako da se omogućiti nadzor i kazne koje trebaju biti usklađene.

PREVENCIJA NASILJA U ŠKOLAMA

Škola može biti pozornica za dramu u kojoj igraju napadači i žrtve, a tu dramu publika, odnosno promatrači podupiru. Ne samo djeca, nego i odrasli, uključujući nastavnike, osoblje, kuharice, tajnice, znaju biti nezainteresirani promatrači bullyinga ili ga smatrati učeničkom brigom. Ne razumiju koliko se žrtva osjeća poniženom.

Pogrešno je ako nastavnici vidljive posljedice, kao što su ozljede ili materijalna šteta, smatraju ozbiljnijima od psiholoških posljedica. Školski pedagog ili psiholog ima ulogu savjetnika, no nastavnik bi trebao biti odgovoran. Nastavnici bi zajedno s ravnateljem trebali kao primarni zadatak postaviti iskorjenjivanje nasilja iz svojih škola. Istraživanja su pokazala da reducirano nasilje u školi istodobno smanjuje vandalizam i krađe, te povećava poštovanje prema školi i zadovoljstvo učenika. U razredu treba učiti djecu socijalno prihvatljivom ponašanju.

Ako škola ne reagira na nasilje, promovira ga. Stoga je iznimno važno podučavanje djece o ljudskim pravima i demokraciji, o posljedicama nasilja, metodama i načinima nenasilnog rješavanja sukoba. Istraživanja o intervencijama u školi koje su se odnosile na odnos između napadača, žrtava i promatrača pokazala su se uspješnijima od individualnog pristupa patologiji, što je rezultiralo poboljšanjem discipline i ocjena nakon takvih intervencija.

Program obuhvaća četiri komponente:

- nulta tolerancija na bilo koju vrstu uznemiravanja, viktimizacije i promatranja bullyinga
- plan za modeliranje primjerenog ponašanja
- plan učenja vještina samokontrole
- plan za mentore (odrasle i djecu) koji pomažu djeci da izbjegnu bilo koju ulogu u nasilju.

S obzirom na to da je škola odgovorna za sigurnost djece, trebalo bi:

- pružiti potporu i surađivati sa žrtvom i roditeljima
- točno utvrditi što se događa
- cilj svake intervencije usmjeriti na zaustavljanje takovog ponašanja
- izbjeći pojavljivanje incidenta
- raditi već s manjom djecom na osvješćivanju toga da njihovi postupci mogu izazvati patnju ili ozljedu drugog djeteta
- razvijati prikladno ponašanje u razredu
- osigurati atmosferu u kojoj učenici mogu bez straha prijavljivati zastrašivanje
- ne savjetovati djeci da se ne obaziru i da se sami suočavaju s nasiljem
- razgovarati o incidentu odvojeno s nasilnikom i žrtvom
- objasniti nasilniku koje je ponašanje prihvatljivo, a koje nije
- primijetiti osamljene i tužne učenike te otkriti razlog tome
- dogovoriti školski pravilnik koji bi uredio rješavanje sukoba
- uključiti nasilnike u poduku o neprihvatljivom ponašanju i primijeniti postupke za njegovu preinaku.

Kada je riječ o nasilju među djecom, posebno u školi, važno je znati da je trenutačna intervencija neupitna i neizbježna.

VAŽNI TELEFONSKI BROJEVI:

CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB SPLIT
021 / 350 600

OBITELJSKI CENTAR SPLIT
021 / 384 364

GD CRVENI KRIŽ SPLIT
(SAVJETOVALIŠTE ZA MLADE I OBITELJ)
021 / 494 986

NASTAVNI ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO SDŽ -
(SAVJETOVALIŠTE ZA TEŠKOĆE UČENJA I PONAŠANJA)
021 / 315 957

CARITAS NADBISKUPIJE SPLIT
(SKLONIŠTE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA, POMOĆ
POJEDINCU/OBITELJI)
021 / 318 740

BIJELI KRUG SPLIT
(DJECA ŽRTVE NASILJA U OBITELJI, VRŠNJAČKO NASILJE)
021 / 783 449

ODJEL ZA DJEČJU I ADOLESCENTNU PSIHIJATRIJU SPLIT
021 / 398 796, 021 / 398 777

UDRUGA MoSt SPLIT
021/483 680

POLIKLINIKA ZA ZAŠTITU DJECE I MLADIH GRADA
ZAGREBA
01/345 7518

HRABRI TELEFON
LINIJA ZA DJECU 116 111
LINIJA ZA RODITELJE 0800 0800

CENTAR ZA EDUKACIJU I PREVENCIJU NASILJA
01/3535 900

ZA ONE KOJI ŽELE UČINITI VIŠE:

Znamo li kako krug nasilja
čine nasilnik, žrtva i
promatrač?

Najveći postotak mladih je
u ulozi promatrača!

Jesam li ja promatrač kada
se nasilje događa preda
mnom?

Promatrači mogu nešto
promijeniti!

IZ RECENZIJA

“Naponi koje nam brošuram želi ilustrirati i opisati urednica *Đordana Barbarić*, kao aktivna sudionica većine tih i takvih događanja i o kojima uporno svjedoči već godinama, samo još jednom pokazuju kako brojni i različiti segmenti društva djeluju i da postoji nekakva društvena skrb i nekakva senzibiliziranost odraslih i mladih, i to u različitim područjima društvenoga života i djelovanja – u glumi, umjetnosti, kao i u zdravstvu, školstvu i drugdje. Tu nesebičnost pojedinaca i grupa Barbarić argumentira, arhivira i prezentira u obliku svojevrsne *empirijske arhive*, koja će svakako biti značajna kao lokalno i nacionalno blago koje će u budućnosti svjedočiti o učinjenom i željenom, nerealiziranom ili samo namjeravanom, mogućem i poželjnom. Tim više što je riječ o materijalu kojega su stvarale različite struke (psiholozi, socijalni radnici, pedagozi, sociolozi, liječnici idr.), pa naglašavamo taj nužan aspekt interdisciplinarnosti kojega je očito i urednica procjenjivala bitnim u odnosu prema fenomenu nasilja, kao i prema rizičnim mladenačkim ponašanjima.”

Prof. dr. sc. Anči Leburic, redovita prof., sociologinja

“Ono što je zajedničko *umjetniku i aktivistu* (i to je ono kako možemo objasniti suradnju PlayDrame i Mosta) zasigurno je slijedeće: jedan i drugi znaju da požar promjene se ne može dogoditi u kazališnoj dvorani, galeriji ili knjizi, ali da sve navedeno MOŽE doprinijeti društvenoj promjeni koju pokreću vidljivo i jasno postavljena pitanja. Brošura koju je pisala i uredila *Đordana Barbarić* svjedoči o formama postavljanja pitanja, načinima osvješćivanja problema i naposljetku o ljudima koji su „stavili druge kao centar svog svijeta“. Kao takva nadilazi bilo koji vremenski i lokalni okvir.

Lada Martinac Kralj, dramaturginja

Projekt „Udarac“ je odgovor stručnjaka, aktivista i umjetnika na problem nasilja među djeom i mladima, ali istovremeno i pokazatelj preuzimanja osobne odgovornosti svakog pojedinca koji je u projektu sudjelovao. I zato je projekt jedinstven, kao i ova knjiga. Odgovor na udarce kojima su mladi izloženi ne traži u skrivanju iza institucija, već poziva na promišljanje pojedinačne odgovornosti svakog od nas, ali i društvene odgovornosti. Knjiga «*Udarac*» svojim sadržajem bavi se svim kategorijama sudionika u vršnjačkom nasilju. Međutim, njena najveća vrijednost je da neposredno i snažno aktivira onu najveću skupinu bez koje nije moguće zaustaviti vršnjačko nasilje: promatrače. Ukoliko istinski primi njenu stručnu, umjetničku i aktivističku poruku, čitatelj ima šansu prestati biti promatračem nasilja. A bez aktiviranja promatrača nema učinkovitog odgovora na vršnjačko nasilje, nema zajedničkog djelovanja na zaustavljanju nasilja.

Dr. sc. Bruna Profaca, psihologinja

AKO GOVORIM,
ČINIM,
PODRŽAVAM,
ZAGOVARAM,
ŽIVIM
NENASILJE
PLEMENITOST
SOLIDARNOST
TOLERANCIJU
LJUBAV
UVAŽAVANJE
MIR
ZAJEDNIŠTVO
POMAGANJE
PRIJATELJSTVO...
ČINIM OVAJ SVIJET MANJE NASILNIM

Đordana Barbarić

Udruga MoSt

UDARAC - aktivizam udruge MoSt
u suzbijanju nasilja među mladima

Priredila: *Đordana Barbarić*

Nakladnik: Udruga MoSt

Likovno oblikovanje
i grafička priprema: *Luka Duplančić*

CIP - Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

UDK 364.467:061.2(497.583Split)
364.636(497.583Split)(035)

BARBARIĆ, *Đordana*
Udarac : aktivizam udruge MoSt u
sprječavanju nasilja među mladima /
<priredila *Đordana Barbarić*>. - Split :
Udruga MoSt, 2019.

ISBN 978-953-55735-2-4

I. Nasilje -- Adolescenti -- Prevencija

171024083

Udruga MoSt / Gundulićeva 52 / Split
Tel/fax: 021 483 680 / e-mail: info@most.hr
www.most.hr

